

Observatori Català
de la Justícia en
Violència Masclista

El tràfic d'éssers humans per a criminalitat forçada

Recomanacions d'actuació per a professionals de l'àmbit judicial

Coordinació

Susanna Fernández i Planas
Josep Antoni Rodríguez Sáez
Aroa Arrufat Pijuan

Participants

Elisabet Bernad Tarragó
Sandra Camacho Padilla
Elena Cano Rodríguez
Sara Gómez Expósito
Carmen Guil Roman
María Pilar Izaguerri Gracia
Giovanna Leuzzi
Ana Isabel Martínez Melero
Núria Monfort Soria
Laura Roque Sánchez
Séneca Sánchez Martínez
Carolina Villacampa Estiarte

Any 2022

Generalitat de Catalunya
**Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada**

El tràfic d'éssers humans per a criminalitat forçada

Recomanacions d'actuació per a professionals de l'àmbit judicial

Coordinació

Susanna Fernández i Planas, *Treballadora social de l'Equip d'Assessorament Tècnic Penal de Girona.*

Josep Antoni Rodríguez Sáez, *Magistrat de la Secció 3a Penal de l'Audiència Provincial de Barcelona.*

Aroa Arrufat Pijuan, *Tècnica de recerca de l'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista.*

Participants

Elisabet Bernad Tarragó, *Psicòloga del Centre Penitenciari Dones de Barcelona.*

Sandra Camacho Padilla, *Jurista i Tècnica de l'Àrea d'Incidència SICAR cat.*

Elena Cano Rodríguez, *Metgessa forense de Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya.*

Sara Gómez Expósito, *Fiscal de la Secció d'Estrangeria de la Fiscalia Provincial de Barcelona.*

Carmen Guil Roman, *Magistrada de la Secció 3a Penal de l'Audiència Provincial de Barcelona.*

María Pilar Izaguerri Gracia, *Fiscal delegada d'Estrangeria de Catalunya, Fiscalia Provincial de Barcelona.*

Giovanna Leuzzi, *Equip jurídic de SICAR cat.*

Ana Isabel Martínez Melero, *Jurista criminòloga del Centre Penitenciari Brians 1.*

Núria Monfort Soria, *Advocada IACTA Cooperativa d'Assessorament jurídic i transformació social.*

Laura Roque Sánchez, *Jurista de l'Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima.*

Séneca Sánchez Martínez, *Jurista criminòleg del Centre Penitenciari Quatre Camins.*

Carolina Villacampa Estiarte, *Catedràtica de Dret penal de la Universitat de Lleida.*

L'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

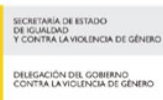
Les idees i opinions expressades en aquest document són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les de l'Observatori.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>.

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que s'esmenti l'autoria del material i l'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Departament de Justícia, Drets i Memòria) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi.

*Activitat finançada a càrrec dels crèdits rebuts del Ministeri d'Igualtat
(Secretaria d'Estat d'Igualtat i contra la Violència de Gènere)*

Índex

1. Introducció	6
2. Què és el tràfic d'éssers humans per a explotació criminal o per a criminalitat forçada?	8
2.1. Descripció del fenomen	8
2.2. Prevalença d'aquesta forma de tràfic i aproximació empírica a la seva realitat.....	9
2.3. Aproximació a aquesta forma de tràfic d'éssers humans per part del sistema de justícia penal	10
2.4. El principi de No Punició (de no penalització o absència de responsabilitat).....	12
2.4.1. Reconeixement normatiu internacional.....	12
2.4.2. Reconeixement normatiu a l'art. 177 bis. 11 Codi Penal.....	13
2.4.3. Aplicació del principi de no punició a la pràctica forense	15
3. La detecció de víctimes de tràfic d'éssers humans per a criminalitat forçada	16
3.1. La formació per a la detecció	16
3.2. La condició de vulnerabilitat	17
3.3. Construcció d'una eina de criatge per a la detecció	19
3.3.1. Metodologia.....	21
3.3.2. Els indicadors.....	22
3.3.3. Els col·lectius especialment vulnerables: dones i menors	23
3.3.4. L'estructura de l'eina de criatge	24
3.3.5. Indicadors d'alerta més freqüents per àmbits delictius.....	26
4. Els itineraris possibles després de la detecció.....	27
4.1. Com es pot expressar i comunicar la detecció.....	27
4.2. A qui es pot transmetre la notícia de la detecció.....	30
4.2.1. Òrgans de recepció propis	31
4.2.2. Òrgans instrumentals.....	32
4.3. Què hauria de fer qui rebí la notícia. Accions de comprovació i corroboració	34
4.4. Formes d'afirmació de la condició de víctima.....	36
4.5. Presentació de la identificació en un procés penal	38
5. Consideració final	41
6. Annexos	42

6.1. EINA DE CRIBRATGE: Detecció d'indicadors de sospita de ser víctima de tràfic d'éssers humans per criminalitat forçada	43
6.2. Indicadors d'alerta més freqüents per àmbits delictius	48
6.3 Informació per a les víctimes des de l'OAVD	52
7. Normativa en matèria de tràfic d'éssers humans.....	58
7.1. Internacional i europea.....	58
7.2. Estatal	58
7.3. Autonòmica.....	59
7.4. Protocols, instruccions i plans d'actuació	59
8. Referències bibliogràfiques	60

1. Introducció

L'any 2021, l'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista va publicar la Guia de Bones Pràctiques en la instrucció i en l'enjudiciament del delicte de tràfic d'éssers humans (TEH). El grup de treball que va elaborar la Guia amb una clara perspectiva multidisciplinària el va concloure palesant que s'havia de continuar amb la tasca d'aprofundir en el tractament que, al fenomen del tràfic d'éssers humans, es dona per part del sistema de Justícia Penal. Aprofundir per millorar aquest tractament, fent front al trist desconeixement general que persisteix d'aquesta activitat delictiva, malgrat la seva extremada gravetat, i també a la insuficient formació dels operadors jurídics en la matèria, malgrat els explícits mandats que, al respecte, contenen els instruments internacionals que la regulen.

Ens vam proposar, doncs, continuar amb els mateixos objectius que ens vam posar davant amb la Guia: elaborar un instrument amb continguts complets i rigorosos, però de fàcil i còmoda consulta. Una eina pràctica per als i les professionals que treballen en relació amb la investigació i enjudiciament del delicte de TEH. Faltava fixar el tema que podia ser objecte d'una altra Guia de recomanacions i es va triar un que reunia dos àmbits del fenomen que presenten greus dèficits en la seva realitat: la detecció de les víctimes de TEH i la forma d'explotació de les víctimes consistent en realitzar activitats delictives.

Que es detecten poques víctimes de TEH constitueix una denúncia explícita i repetida de totes les entitats socials i dels investigadors que han tingut contacte o relació amb el món del tràfic de persones. Fa anys que es valora com a molt insuficient el nombre de processos penals que tenen com a objecte el delicte de l'article 177 bis del Codi Penal. Es valora com a insuficient, sobretot, si es relaciona amb la presència social del delicte.

D'altra banda, és bastant evident que, de les diferents finalitats d'explotació que persegueix el tràfic de persones, l'explotació sexual ha rebut la major part de les atencions i, també, dels recursos, deixant al marge altres formes d'explotació que són igualment greus. L'explotació per a cometre actes delictius

és una d'elles i així ens ho han fet pales des de les unitats policials especialitzades en TEH, tant Mossos d'Esquadra com Policia Nacional.

Ens proposem, per tant:

- Fer un instrument que sigui útil per a fomentar i amplificar la detecció de víctimes de TEH, especialment si estan cometent o han comès infraccions penals a conseqüència directa del fet de ser víctimes. Ens proposem impulsar l'activitat de detecció en els espais del sistema de Justícia Penal en els quals sigui possible, i facilitar, així, la persecució del delicte de TEH (a millorar la forma de fer-ho vam dedicar la primera Guia).
- Fer visible la delinqüència forçada com a forma d'explotació en el món del tràfic de persones. Intuïm un grau de consciència i de coneixement públics ínfims respecte a la realitat de la seva presència social.
- Fer conegudes i transitables les vies que portin a que els òrgans judicials puguin decidir sobre l'aplicació de l'excusa absolutòria regulada en l'apartat 11er de l'article 177 bis del Codi Penal, fent així possible el respecte al principi de No Punició que estableixen aquells instruments normatius internacionals, quan afronten el terrible fenomen del TEH. El processament o la condemna penal d'una víctima de tràfic de persones és, en si mateix, un greu fracàs del sistema penal.

Els objectius que ens hem plantejat són ambiciosos, precisament per la complexitat del que volem aconseguir, agreujada pel fet d'enfrontar-nos a un món poc estudiat des de les perspectives penal i criminològica. Per això, hem ampliat el grup amb la introducció de més membres, que ens han enriquit en tot moment. Entre tots hem anat posant llum a l'escenari, a estones amb dificultat i a poc a poc, però amb la fermesa de creure necessari fer aquest nou instrument.

El processament o la condemna penal d'una víctima de tràfic de persones és, en si mateix, un greu fracàs del sistema penal

2. Què és el tràfic d'éssers humans per a explotació criminal o per a criminalitat forçada?

2.1. Descripció del fenomen

El tràfic d'éssers humans (TEH) per a explotació criminal, o tràfic per a criminalitat forçada, s'identifica amb el que té per finalitat explotar les víctimes en la realització tant d'activitats il·legals o antinormatives, com d'aquelles que tenen directament rellevància penal (OSCE, 2013). Consisteix en les conductes de captació, transport, trasllat, acollida, recepció, intercanvi o trasllat de control sobre una persona emprant els mitjans propis del tràfic coactiu (violència o intimidació), el fraudulent (engany) o l'abusiu (aprofitar la situació de vulnerabilitat o necessitat de la víctima o de poder sobre la mateixa) amb la finalitat d'explotar-la realitzant activitats delictives.

Es poden establir dos tipus:

- a) Els delictes comesos per les víctimes en el mateix procés de ser traficades (p. e. els relacionats amb el creuament il·legal de fronteres, com l'entrada il·legal a països o l'elaboració de documentació falsa), que es coneixen com a *causation-based offences* o *status offences*.
- b) Els delictes que les víctimes han estat obligades a cometre a conseqüència de la limitació de la llibertat de la voluntat que el tràfic implica ja en la fase d'explotació, que es coneixen com a *duress-based offences* o *consequential offences*. Es tracta de conductes que poden abastar un ventall més ampli de comportaments delictius (des de delictes patrimonials o relacionats amb la producció o tràfic de drogues fins a delictes violents).

Aquesta forma de TEH constitueix una de les que ha estat menys analitzada fins ara. El seu desconeixement general es pot explicar per l'absència de la seva previsió específica en les definicions internacionals del concepte de tràfic¹.

¹ No va ser fins a l'aprovació de la Directiva 2011/36/UE, relativa a la prevenció i la lluita contra el tràfic d'éssers humans i la protecció de les víctimes, en que un instrument normatiu supranacional la va incloure explícitament com a una manifestació d'aquest fenomen, concretament a l'article 2.3. El Codi Penal espanyol la va incloure explícitament a l'art. 177 bis.1.c) mitjançant la reforma operada per la Llei Orgànica 1/2015.

2.2. Prevalença d'aquesta forma de tràfic i aproximació empírica a la seva realitat

A l'últim informe global sobre TEH publicat per Nacions Unides (UNODC, 2020), que compta amb dades recopilades fins al 2018, aquesta forma de TEH es continua incloent en la categoria residual d'altres formes de tràfic, que afecta ja a un 12% de les víctimes, davant del 50% de víctimes que ho són de tràfic per a explotació sexual i el 38% per a explotació laboral (UNODC, 2020). En aquest darrer informe s'ha desglossat aquesta categoria residual, de manera que se sap que la majoria de les víctimes d'altres formes de tràfic (el 6%) ho són de TEH per a explotació criminal.

A l'últim informe europeu (European Commission, 2020), que inclou dades de 2017 i 2018, el TEH per a explotació criminal apareix ja comptabilitzat singularment. Afecta un 11% de les víctimes, situant-se en tercer lloc en incidència, després del TEH sexual (46%) i el laboral (22%). Podem afirmar que el tràfic per a criminalitat forçada constitueix, així, la tercera forma de tràfic en termes de prevalença, després de la sexual i la laboral.

Una característica comuna de les anàlisis empíriques que s'han portat a terme és que totes evidencien que a les víctimes d'aquest tipus de tràfic se les victimitza doblement: han estat ja victimitzades pel mateix procés conduent a la seva esclavització i a més no han estat detectades com a víctimes pel sistema, que les ha considerat ofensores i les ha fet respondre juridicopenalment dels fets comesos en la fase d'explotació del procés de tràfic. En conseqüència, l'absència de detecció d'aquest tipus de víctimes suposa la inobservança dels mandats derivats d'una aproximació victimocèntrica, holística o amb una perspectiva de Drets humans al tràfic, que exigeix col·locar a les víctimes i la seva protecció al centre del sistema (Villacampa, 2011). Que persones víctimes de TEH passin pel sistema de justícia penal sense ser detectades i siguin tractades com a ofensores és clarament contradictori amb l'abordatge victimocèntric del tràfic, tan explícit en els instruments normatius internacionals que ho regulen.

A Espanya, les úniques anàlisis empíriques existents sobre aquesta forma de tràfic s'han efectuat a Catalunya, concretament en el marc de projectes de

recerca desenvolupats per la Universitat de Lleida. Els resultats obtinguts per l'estudi qualitatiu efectuat el 2011 a dos centres penitenciaris catalans amb una mostra de 45 internes (Villacampa i Torres, 2012) van conduir a entrevistar a dones internes per la seva intervenció en la comissió de delictes compatibles amb un procés de tràfic per a criminalitat forçada. L'estudi va permetre constatar que de les 45 dones entrevistades, 10 podien ser classificades indubitablement com a víctimes de TEH. La majoria van ser usades com a mules (n=8) i una minoria (n=2) en delictes patrimonials. Entre aquests últims, robar per a un familiar durant gairebé un any o l'ús fraudulent de targetes de dèbit i crèdit de clients en un negoci on la víctima prestava els seus serveis.

Pel que fa a la dinàmica de victimització que van patir aquestes dones, es van trobar exemples de tràfic abusiu, ja que es va constatar que les persones traficants s'havien aprofitat de la situació de necessitat o vulnerabilitat de les víctimes. De vegades van aprofitar la seva situació d'absoluta necessitat econòmica o les havien convertit en deutores oferint-les un préstec per generar intencionadament aquesta situació.

2.3. Aproximació a aquesta forma de tràfic d'éssers humans per part del sistema de justícia penal

Cal preguntar-se com és que les víctimes passen pel sistema de justícia penal sense ser detectades i quins efectes té la seva absència de detecció al pas per aquest sistema. Que aquesta manifestació del tràfic de persones ha tingut escassa presència judicial ho demostra el fet que a Espanya, malgrat estar expressament tipificada des del 2015, es té constància d'escasses resolucions d'Audiències Provincials que l'han abordada, concretament dues sentències².

Pel que fa a les raons per les quals no es detecten aquest tipus de víctimes, es poden assenyalar els següents condicionants negatius per a la identificació de les víctimes:

² De les dues detectades, una és condemnatòria (SAP Barcelona 31-07-2019, Roj: SAP B 14547/2021) i l'altra absolutòria (SAP Sevilla 10-05-2017, Roj: SAP SE 2889/2017) envers els traficants.

- a) L'absència de coneixement d'aquesta realitat entre els i les professionals i, en particular, entre els i les policies especialitzats que són els que tenen atribuïda a Espanya la competència per identificar, comporta que les estratègies desenvolupades en l'àmbit policial no s'orientin a la recerca de víctimes d'aquest fenomen, sinó de forma gairebé exclusiva a les del TEH per a explotació sexual. Com a molt identifiquen víctimes d'aquest tipus de tràfic quan les víctimes d'explotació sexual són obligades a cometre delictes, és a dir, en supòsits de poliexplotació, en els quals l'explotació criminal se suma a la sexual de les víctimes.

La imatge construïda de la víctima està vinculada a la idea d'una dona, bàsicament estrangera i en situació irregular que ha estat forçada a exercir la prostitució. Es tracta d'un estereotip de víctima ideal allunyada de la víctima-delinqüent pròpia del TEH per a explotació criminal.

- b) L'atribució en exclusiva de la competència per identificar les víctimes als i les agents de policia especialitzats que s'estableix en normativa interna a Espanya té com a conseqüència la translació gairebé exclusiva de la responsabilitat en la identificació a aquests professionals per part de la resta d'operadors.

El mateix marc en què es procedeix a la identificació de la víctima dificulta aquesta operació. El primer contacte sol fer-se a dependències policials, on arriben com a encausades, en ambient poc propici a oferir informació i sota el risc que suposa la seva declaració en termes d'autoinculpació en un delicte. Les ONG indiquen que la identificació no es pot limitar a una simple entrevista, ha de ser un procés en què gradualment es guanyi la confiança de la víctima, en què doni temps a la víctima a poder recuperar-se i que no es plantegi en clau de contraprestació, a canvi de la col·laboració amb les autoritats.

- c) Les víctimes no s'identifiquen com a tals. La manca d'autoconsciència de la condició de víctima s'accentua en el cas de les persones obligades a cometre delictes. Es perceben a si mateixos com a persones infractores, ja sigui perquè saben que han comès un delicte o perquè les persones traficants exploten aquesta idea per tal de dificultar la seva col·laboració amb les autoritats.

En definitiva, l'absència de detecció d'aquestes persones com a víctimes, el fet que hagin entrat en contacte amb el sistema de justícia penal com a ofensores, els imprimeix un rol que la pràctica forense amb prou feines els permet canviar durant les diferents fases del procediment penal.

2.4. El principi de No Punició (de no penalització o absència de responsabilitat)

Aquest principi bàsic es pot conceptuar com la prohibició d'arrestar, imputar, detenir, acusar, penalitzar o sancionar de qualsevol altra manera a les víctimes de TEH per les conductes il·legals en què han intervingut com a conseqüència directa d'una situació de tràfic viscuda (Villacampa, 2022). Sent aquest un principi aplicable a qualsevol forma de TEH, per les conductes antinormatives que les víctimes s'hagin vist forçades a cometre durant el procés conduent a la seva esclavització, troba la seva màxima expressió i potencial aplicatiu en els supòsits de tràfic que aquí analitzem, en què la finalitat dels traficants és precisament explotar a les víctimes en la comissió d'activitats delictives.

2.4.1. Reconeixement normatiu internacional

Es considera una manifestació de l'abordatge victimocèntric del TEH no fer respondre a les víctimes dels delictes o altres conductes antinormatives que han estat obligades a cometre pels traficants. Sense que això signifiqui dotar-les d'una patent de cors per evitar incórrer en responsabilitat qualsevol que sigui la gravetat del delicte comès i amb independència de les circumstàncies en què es cometi. De fet, s'indica que és obligació de l'Estat proveir dels mecanismes jurídics i d'aproximació necessaris per garantir que no es faci respondre penalment a les víctimes, que constitueix una obligació positiva de l'Estat derivada del principi de diligència deguda³.

³ La sentència del TEDH de 16 de febrer del 2021 (cas V.C.L i A.N. contra el Regne Unit) ha condemnat a aquest país per haver incomplert les seves obligacions positives en relació amb el que disposa l'art. 4 del Conveni Europeu de Drets Humans per no protegir a dos menors vietnamites obligats a cultivar cànnabis en territori britànic que havien estat condemnats per la jurisdicció penal de menors d'aquest país.

El principi de no punició⁴ es va preveure ja al Conveni de Palermo (Protocol per a Prevenir, Reprimir i Sancionar el Tràfic de Persones, Especialment Dones i Nens), que complementava la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional de 2000, i es va reforçar en el Conveni de Varsòvia (Conveni del Consell d'Europa sobre la lluita contra el tràfic d'éssers humans del 16 de maig de 2005), en l'article 26. No és, però, fins a la Directiva 2011/36/UE on es contempla, no només com a eximent de sanció, sinó com a causa de no processament, en establir, a l'article 8, que els estats membres adoptaran *“les mesures necessàries per garantir que les autoritats nacionals competents puguin optar per no enjudiciar ni imposar penes a les víctimes de tràfic d'éssers humans per la seva implicació en activitats delictives que s'hagin vist obligades a cometre com a conseqüència directa d'haver estat objecte d'un delictes dels actes contemplats a l'art. 2”*.

2.4.2. Reconeixement normatiu a l'art. 177 bis. 11 Codi Penal

La norma diu: *“sens perjudici de l'aplicació de les regles generals d'aquest Codi, la víctima de tràfic d'éssers humans quedarà exempta de pena per les infraccions penals que hagi comès en la situació d'explotació soferta, sempre que la seva participació hagi estat conseqüència directa de la situació de violència, intimidació, engany o abús a què hagi estat sotmesa i que hi hagi una proporcionalitat adequada entre aquesta situació i el fet criminal realitzat”*.

Originàriament, es va dubtar sobre si era una excusa absolutòria, una clàusula personal d'aixecament de pena basada en raons polític-criminals –facilitar col·laboració– o una causa eximent fundada en la inexigibilitat de conducta adequada a la norma. Es va imposar com a excusa absolutòria que beneficia

⁴ El principi de no punició és un principi general de dret, tal com es defineix a l'article 38, 1) c) de l'Estatut de la Cort Internacional de Justícia. Està enunciat en nombrosos instruments jurídics internacionals i regionals, a la legislació nacional i a la jurisprudència dels tribunals regionals i nacionals. Com a principi, és essencial per a l'objecte i el propòsit del Protocol per Prevenir, Reprimir i Sancionar el Tràfic de persones, Especialment Dones i Nens, que complementa la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional, és a dir, protegir i ajudar a les víctimes del tràfic, respectant plenament els seus drets humans. S'enuncia íntegrament als Principis i Directrius sobre els Drets Humans i el Tràfic de Persones de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans (ACNUDH). El principi de no punició es va preveure al Conveni de Varsòvia. [Principios y directrices recomendados sobre Derechos Humanos y Trata de Personas del Alto Comisionado para los Derechos Humanos \(ACNUDH\), 2010](#)

només a qui la pateix, que no exclou la possibilitat que s'apliquin altres causes de justificació, com l'estat de necessitat, o d'exculpació per absència d'exigibilitat de conducta adequada a la norma, o com la por insuperable, que es preveu en atenció a consideracions polítiques-criminals que informen de l'absència de necessitat d'imposició de la pena per raons de prevenció general i especial en aquests casos (Valle Mariscal de Gante, 2019; Villacampa, 2022).

S'ha criticat des de l'àmbit acadèmic (Valle Mariscal de Gante, 2019; Martínez Escamilla, et al., 2022; Villacampa, 2022), que la manera com està regulada aquesta excusa absoluta planteja problemes per a la seva aplicabilitat, entre els quals destaquen:

- S'aplica només a les víctimes: la qual cosa pot portar a l'error de requerir la identificació prèvia de la víctima.
- Els delictes s'han d'haver comès en fase d'explotació, cosa que deixa fora els delictes comesos durant el procés de TEH.
- El delicte ha de ser conseqüència directa de la situació de violència, intimidació, engany o abús a què hagi estat sotmesa la víctima. Això, interpretat restrictivament, exigint una relació directa del mitjà comissiu amb el delicte concret, pot deixar fora els casos de coerció en sentit ampli, de tipus ambiental, aconseguit pel recurs reiterat a aquests mitjans, així com els casos de control coercitiu.
- S'exigeix proporcionalitat entre el delicte comès i els mitjans emprats per doblegar la voluntat de la víctima. Es mesura a la víctima de tràfic per un raser semblant a la d'altres persones ofensores no sotmesos a un procés de despersonalització similar quan a més l'exigència de proporcionalitat és consubstancial a la justificació, no a les causes eximents basades en la inexigibilitat de conducta adequada a la norma.

2.4.3. Aplicació del principi de no punició a la pràctica forense

Al marge dels problemes d'aplicació que la manera com es regula aquesta eximent pugui tenir, el més rellevant és confirmar que gairebé no s'ha aplicat jurisprudencialment, ni internacionalment ni a l'àmbit nacional espanyol⁵.

Analitzar el grau de consciència sobre l'existència d'aquest principi i, també, els límits d'aplicació d'aquesta clàusula ens serveix per determinar el tracte dispensat a les víctimes de TEH per a explotació criminal al seu pas pel sistema de justícia penal. Un baix nivell de respecte i aplicació del principi esmentat pot servir per consolidar les conclusions relatives al fet que aquestes víctimes són tractades com a infractores, atès que la culpabilització institucional de les mateixes es pot considerar inversament proporcional al grau de coneixement i aplicació d'aquest principi.

El Grup d'Experts en Tràfic d'Éssers Humans del Consell d'Europa (GRETA) confirma que aquesta clàusula no sol aplicar-se a la pràctica en la majoria de països europeus, ja sigui per la manca de consciència dels i les professionals, per absència d'identificació de les víctimes de tràfic o per absència d'identificació de la racionalitat o àmbit d'aplicació de l'eximent (GRETA, 2019).

⁵ L'única excepció fins ara constatada al nostre país a l'absència d'aplicació d'aquesta clàusula la constitueix la sentència de l'A.P. de Barcelona del 20 de juny del 2020 (Roj: SAP B 9057/2020), confirmada pel Tribunal Superior de Justícia de Catalunya al novembre del 2021 en resolució del corresponent recurs d'apel·lació interposat pel Ministeri Fiscal. Aquesta resolució va absoldre a una mula en situació paupèrrima, captada pels traficants després de demanar desesperadament feina en una xarxa social al seu país d'origen, que va portar des de Lima a Barcelona introduïts al seu cos, en boles, gairebé 500 g. de cocaïna. A aquesta víctima inicialment no detectada pel sistema, la droga li va ser interceptada immediatament després d'aterrar a l'aeroport del Prat, cosa que va comportar que s'acordés la seva privació provisional de llibertat, sent finalment alliberada després de dictar-se sentència absoluta.

3. La detecció de víctimes de tràfic d'éssers humans per a criminalitat forçada

3.1. La formació per a la detecció

Com ja s'ha exposat anteriorment, són diverses les raons que fan que no s'estigui abordant prou la qüestió del tràfic d'éssers humans per a criminalitat forçada malgrat les diferents normatives nacionals i supranacionals existents, en concret la directiva 2011/36/UE i les recomanacions de la segona ronda del GRETA.

Una d'aquestes raons és la deficient detecció de les víctimes per part dels i les agents que entren en contacte amb aquestes, ja sigui tant des de l'àmbit policial com des de l'àmbit judicial. Aquest fet es dona, per una banda, per la manca de formació específica en aquest supòsit concret del tràfic d'éssers humans per part dels i les agents que han de fer-ne la detecció, com per l'actitud de les mateixes víctimes que es mostren hermètiques i desconfiades amb aquelles persones que podrien identificar-les i, en conseqüència, canviar el curs dels esdeveniments, passant de ser presumptes infractores a presumptes víctimes del delicte de tràfic d'éssers humans per a criminalitat forçada.

Tant a Espanya com a Catalunya s'ha dipositat en l'àmbit policial la tasca identificativa de les presumptes víctimes de criminalitat forçada, per la seva pròpia funció de perseguir les activitats delictives i/o antinormatives. Tot i que té sentit perquè són els cossos policials els que més probablement entraran en contacte en primer lloc amb les víctimes, aquestes difícilment se senten inclinades a revelar informació per temor a represàlies, tant per part dels mateixos cossos de seguretat i el sistema judicial en si, com per part dels seus explotadors.

No obstant això, en qualsevol procediment penal o judicial on hi hagi indicis que la persona imputada pot ser víctima de TEH per criminalitat forçada, caldria efectuar, de forma àgil i pràctica, les indagacions necessàries per a reconèixer i atribuir la condició de víctima a qui ho és.

Detectar aquestes víctimes permetrà, en primer terme, identificar la persona com a tal, aplicar el principi de no punició i garantir el dret a la protecció i l'assistència en virtut de les lleis nacionals i internacionals; i, en segon terme, reduir la victimització secundària inevitable en la mesura que es troben ja encausades en un procediment policial, judicial o d'execució penal.

Per tant, la formació per a la detecció fa necessari:

- Dotar els i les agents que formen part de la jurisdicció penal de coneixements perquè puguin identificar el fenomen de la criminalitat forçada i que contribueixin a fer-lo més visible.
- Detectar al més aviat possible i de forma objectiva i empírica si una persona incriminada en alguna causa penal, és alhora víctima de TEH per criminalitat forçada.
- En cas de sospita fonamentada, donar-li el tracte adequat i tota la protecció necessària tan aviat com es pugui, per tal de no contribuir a incrementar el dany psicosocial que ja ha produït l'explotació, una de les circumstàncies més devastadores per a la integritat individual.

3.2. La condició de vulnerabilitat

Si hi ha un concepte indestriable associat a les víctimes de tràfic d'éssers humans aquest és el de vulnerabilitat. Des dels anys 90 i també depenent de l'àmbit acadèmic, aquest concepte ha tingut multiplicitat d'usos i ha anat evolucionant. Totes les definicions, però, coincideixen en assenyalar que la vulnerabilitat és una *major disposició a patir un dany*.

La situació de vulnerabilitat de les víctimes, el factor de risc més important per ser sotmeses al tràfic d'éssers humans per a la criminalitat forçada

En l'àmbit d'aplicació d'aquesta guia hem posat especial atenció a la vulnerabilitat social i a la vulnerabilitat psicològica per ser aquestes les que no

només propicien l'entrada de les víctimes en la criminalitat forçada sinó que s'incrementa per aquest fet.

Pel que fa a la **vulnerabilitat social**, al llarg de la dècada dels noranta, aquesta es trobava estretament lligada a la pobresa estructural, però amb el pas dels anys i els canvis produïts en els models econòmics, amb l'alta volatilitat, el creixement econòmic moderat o baix, la reducció de la capacitat integradora i protectora de l'Estat amb polítiques socials, i/o l'increment de llocs de treball de baixa productivitat, entre d'altres, han contribuït al fet que aquesta vulnerabilitat social sigui cada cop més àmplia i afecti diferents grups socials (Mora i Pérez, 2006).

Kaztman (1999) presenta tres formes de vulnerabilitat social partint de la idea de la pobresa estructural ja esmentada: la marginalitat (insatisfacció de necessitats bàsiques insatisfetes), la pobresa (exposició a factors d'empobriment) i l'exclusió (per manca d'educació). Tot i que aquesta idea ja ha estat superada per l'evolució dels models d'anàlisi, és interessant assenyalar que va destriar 5 dimensions d'anàlisi del concepte, com són: els factors econòmics, de salut, de les condicions de vida (habitatge), de l'estructura i relacions familiars, i del suport social.

En l'àmbit psicològic, el concepte **vulnerabilitat emocional** inclou aquells processos en els quals una persona no és capaç de fer front a uns nivells d'estrès determinats que provenen de l'entorn, sigui quina sigui la seva procedència (context, físic o psicològic) a conseqüència d'una situació d'amenaça o la possibilitat de patir mal. És una trampa vital i emocional que provoca un estat psicològic determinat, fortes emocions i sensacions com per exemple: la por, la tristesa, la ira, la frustració, l'abatiment, la sensació de derrota, la indefensió, la inseguretat emocional i la impossibilitat de creure en les pròpies capacitats. Així com la presència de trastorns: depressius (tristesa, plors excessius, ideació suïcida, desesperança, etc...), ansietat generalitzada (pors constants, nerviosisme, dificultats en funcions bàsiques com menjar o respirar, insomni, etc.), d'estrès posttraumàtic (hipervigilància, flashbacks, pensaments intrusius, alternació del son, malsons, etc.) i hostilitat.

Normalment les víctimes de TEH acostumen a haver patit traumes en el seus països d'origen en forma de violència. El 60% dels casos de víctimes de TEH pateixen algun tipus de psicopatologia i el més freqüent és el de trastorn d'ansietat generalitzat.⁶

En l'àmbit específic del tràfic de persones humanes i el seu enquadrament en l'àmbit penal, és d'especial transcendència la definició derivada de la discussió del Protocol de Palerm:

Existeix una situació de vulnerabilitat quan la persona no té una altra alternativa real i acceptable que sotmetre's a una situació d'explotació o que impliqui abús. Les persones vulnerables són aquelles que per raó d'edat, gènere, estat físic o mental o degut a circumstàncies socials, econòmiques, ètniques o culturals troben especialment difícil exercir plenament els seus drets davant d'un sistema de justícia reconegut per la llei.

3.3. Construcció d'una eina de cribatge per a la detecció

Per tal de poder detectar al més aviat possible si una persona incriminada en un procediment penal és alhora víctima de TEH, s'ha desenvolupat l'*Eina de cribatge: detecció d'indicadors de sospita de ser víctima de tràfic d'éssers humans per criminalitat forçada* (Annex 6.1.).

L'eina que aquí es presenta té un abast ampli, tant pel que fa als i les professionals que poden utilitzar-la com pel moment en què es faci servir, per propiciar un millor accés a les possibles víctimes. A més a més, pretén servir de guia d'actuació pels i per a les professionals que entrin en contacte amb aquestes i orientar-los en les actuacions a fer en aquests supòsits. En definitiva, pretén esmenar un altre dels factors que s'han assenyalat com a causa de la deficitària identificació de les víctimes, com és la manca de

⁶ Dossier sobre l'impacte psicològic del tràfic d'éssers humans. PHIT (Markus Gonzalez Beilfuss, 2013)

formació en aquest supòsit específic de tràfic d'éssers humans per part dels i les agents que han de fer-ne la detecció.

Per tant, serà el o la professional que, davant determinats indicis observats en la presumpta víctima i utilitzant la informació que sobre la mateixa tingui al seu abast, haurà de respondre el qüestionari per corroborar o desestimar si aquests indicis poden estar indicant que es troba davant una possible víctima de criminalitat forçada.

S'ha optat per un qüestionari pel professional en lloc d'una entrevista específicament adreçada a obtenir informació, per fugir del caràcter inquisitorial que podria tenir aquesta i que, lluny de facilitar la transferència d'informació, podria incrementar les reticències en la víctima. Les fonts d'informació, que es detallen en l'apartat 3.3.4., seran múltiples i diverses per tal minimitzar la revictimització de la persona i preservar el seu relat, de gran transcendència en les fases posteriors del procés d'identificació.

En aquest sentit, cal tenir present que aquesta detecció pot iniciar un procés d'identificació de la víctima com a tal que requerirà el relat del presumpte fet delictiu, l'avaluació de la seva situació de vulnerabilitat prèvia a l'entrada a la xarxa i les seqüeles que se n'han derivat.

És important destacar que es considera necessari que sigui una única personal professional qui respongui el qüestionari per tal que es mantingui un únic criteri avaluatiu, encara que pugui comptar amb informació facilitada per altres professionals sobre la persona.

Prèviament a respondre l'eina de cribratge el o la professional podrà observar alguns dels *indicadors d'alerta* que es recullen en la introducció de l'eina, indicadors que l'haurien de dirigir a observar la persona com a presumpta víctima, és a dir, a tenir una aproximació víctimo-cèntrica del subjecte en lloc d'observar-la com a ofensora. Amb aquesta nova mirada es podrà procedir a respondre el qüestionari.

A l'avaluació dels diferents indicadors de les àrees esmentades s'han afegit dos apartats d'indicadors específics referits a dos grups de població com són els menors d'edat i les dones, per la seva major vulnerabilitat.

A més a més, de tots els indicadors se n'han considerat alguns com a *ítems crítics*, per tenir per sí sols un pes específic en la situació de les persones que poden trobar-se subjectes al tipus de xarxes de tràfic del qual parlem.

Finalment, i un cop recollits i destriats els indicadors, aquests s'han agrupat, amb caràcter orientatiu, en funció dels més usuals segons el tipus delictiu (Annex 6.2.).

3.3.1. Metodologia

Per a la seva creació, en un primer moment, es va revisar la bibliografia existent sobre víctimes de TEH en general i sobre indicadors de detecció específics per a víctimes d'explotació.

Així, existeix força literatura sobre la descripció i la detecció de víctimes, sobretot d'explotació sexual, i encara que menys, també n'hi ha per a l'explotació laboral i la mendicitat. També hi ha força coneixement del context social on aquestes es produeixen.

Tanmateix, quant a l'explotació de persones per cometre activitats il·lícites es refereix, la bibliografia és força menor i encara hi ha menys treballs que facin referència al context i a la detecció d'aquestes persones que compleixen la condició d'infractors/es i, alhora, possiblement víctimes. En part, i tal com ja s'ha dit, perquè aquest tipus d'explotació és menys coneguda i detectada (se situa en un 12% juntament amb altres tipus d'explotació minoritaris) i també perquè és menys abordable, ja que el primer contacte amb la víctima, acostuma a ser en context policial i/o judicial. És una realitat que passa desapercebuda, ja que la possible víctima entra en contacte amb el sistema com a persona incriminada.

En un segon moment, i un cop revisada la bibliografia seleccionada, es van recollir tots els indicadors que de forma repetitiva apareixien en la majoria de lectures com a factors significatius presents en les víctimes d'explotació

general, sexual, laboral, mendicitat i criminalitat. Es van estudiar les característiques dels contextos i les condicions de cada tipus d'explotació i es van considerar aquells que s'apropaven més al nostre àmbit d'aplicació, l'àmbit judicial.

En un tercer moment, es van consensuar i seleccionar aquells indicadors susceptibles de formar part de l'eina tenint en compte el tipus d'explotació (criminalitat forçada) i l'àmbit d'aplicació (jurisdicció penal i/o penitenciària).

Pel que fa als escollits, s'ha tingut en compte que complissin amb els criteris bàsics de qualsevol indicador:

- Que fossin precisos, que no siguin interpretables ni confonguin.
- Que fossin consistents, que guardin relació directa amb l'explotació per TEH.
- Que fossin específics: que estiguin ben definits i clars.
- Que fossin fàcils a l'hora d'obtenir la informació que es demana.

A més, s'han identificat els indicadors que podien donar conflicte als i les professionals de l'àmbit judicial a l'hora de donar resposta a l'eina i se n'han descartat alguns per ser confosos o poc clars, entre altres raons.

3.3.2. Els indicadors

Per poder valorar la presència de vulnerabilitat s'han considerat el conjunt d'indicadors representatius de les dimensions de vulnerabilitat social i emocional.

A més s'han inclòs indicadors que tenen a veure amb la dimensió de l'especificitat de la contextualització. L'escenari propi del nostre àmbit d'actuació com és l'àmbit judicial.

Així s'han agrupat els indicadors en 6 àrees:

- **ESTAT EMOCIONAL:** fa referència a l'estat psicològic que presenta la persona de forma habitual durant un període de temps. Compost per 5 ítems.
- **SALUT:** recull informació sobre l'estat físic, malalties físiques, mentals, trastorns, discapacitat, estat de salut general que presenta la persona avaluada. Compost per 5 ítems.
- **SOCIOFAMILIAR:** recull indicadors que fan referència a la família d'origen, relacions amb altres, fills, presència en el país acollidor, procés d'immigració. Contempla 7 ítems.
- **ECONOMICA-LABORAL:** fa referència a informació relativa al grau de pobresa, al procés migratori, la capacitat econòmica, la possessió de documentació, regularització administrativa, entre d'altres. Contempla 8 ítems.
- **HABITATGE I ENTORN AMBIENTAL:** fa referència a on i com viu, l'ús de recursos, tipus d'habitatge i serveis. Compost per 4 ítems.
- **FACTORS OBSERVATS EN EL CONTEXT JUDICIAL:** estat durant el procés judicial, discurs, comunicació verbal, no verbal, entre d'altres. Contempla 5 ítems.

Cadascuna de les dimensions contemplades en el concepte de vulnerabilitat social i emocional, així com les característiques particulars del nostre àmbit de treball, estan prou representades amb el conjunt d'indicador que formen part de l'eina de cribratge.

3.3.3. Els col·lectius especialment vulnerables: dones i menors

Per altra part, s'ha considerat que els factors que configuren la vulnerabilitat a ser víctima d'exploració per TEH afecten de manera diferent a sectors de població que ja arrossegueu una manca de poder i reconeixement dins de la societat com són les dones, els menors d'edat, les persones migrants, les persones amb discapacitat i les persones refugiades i/o desplaçades (Proyecto Esperanza Adoratrices, 2018).

Sobretot, s'ha tingut en compte allò que recull la Directiva 2011/36/UE que reconeix l'especificitat del fenomen de la TEH en funció del sexe i el fet que les dones i els homes són sovint objecte d'explotació amb diferents finalitats i que, a més a més, hi ha grups socials que són especialment vulnerables, i en concret:

- Les dones, ja que aquestes es veuen afectades de forma diferent que els homes, en els sectors dels quals són objecte d'explotació, les formes d'abús que pateixen i les conseqüències per a elles i les seves famílies (55-60% de víctimes de tràfic, 14% homes, 10% nens, 17% nenes)
- Els joves com a col·lectiu especialment vulnerable i influenciable
- La qüestió ètnica, ja que l'explotació per tràfic de persones no és un fenomen neutre, sinó que està relacionat amb pràctiques discriminatòries de poder, desigualtats econòmiques i socials i discriminacions per motius racials o culturals.

Per tant, s'han inclòs indicadors específics de sospita per a la detecció en el cas de menors i de dones.

3.3.4. L'estructura de l'eina de cribatge

Respecte a l'eina, s'ha procurat que sigui un document àgil, succint, pràctic i de fàcil lectura i realització per a qualsevol agent. L'eina es divideix en quatre parts:

- 1) Primera part: ofereix al o la professional que recollirà les dades, la informació sobre el concepte de criminalitat forçada per TEH, la finalitat de l'instrument, àmbit d'aplicació, i el temps d'administració que es considera entre 15-20 minuts.

Pel que fa a la persona avaluadora, aquesta pot ser qualsevol professional que, en algun moment del procediment judicial o penal, sospiti que es pot trobar davant d'una possible víctima de TEH per criminalitat forçada. Cal que conegui prou a la possible víctima a avaluar i, preferentment, que sigui professional de les ciències socials i/o jurídiques.

Les fonts d'informació per omplir el formulari poden contemplar: l'observació, la conversa, la documentació biogràfica i la documentació judicial així com la informació obtinguda mitjançant la coordinació amb altres professionals.

Aquesta primera part també inclou uns indicadors d'alerta a títol informatiu, que poden orientar al o la professional sobre la seva sospita inicial.

- 2) Segona part: Conjunt de les dades biogràfiques de la persona avaluada.
- 3) Tercera part: Recull els 34 indicadors de sospita de ser víctima de TEH per criminalitat forçada, agrupats en les 6 àrees comentades en l'apartat anterior.

Per a cadascun dels indicadors cal respondre si es troba present o no, en la persona informada.

A més, s'inclou el concepte d'*ítem crític*. Aquests ítems marcats com a tals (no caldrà que la persona informadora ompli aquest camp), són indicadors presents, especialment rellevants per a persones que poden ser sospitoses de ser víctimes de tràfic per criminalitat forçada.

Aquesta tercera part també inclou els indicadors de sospita en cas de menors (6 indicadors) i en cas de dones (5 indicadors).

- 4) Quarta part: Recull el resum dels resultats segons els sumatoris dels indicadors presents. En aquest apartat es té en compte el major pes que tenen els ítems crítics a l'hora de prendre decisions.

Amb l'eina informada de forma objectivada es poden prendre decisions més fiables derivades de la verificació o refutació de la sospita, és a dir, que probablement ens trobem davant d'una possible víctima de TEH per criminalitat forçada.

Finalment, en aquest apartat també es contempla el camp *observacions* per tal que la persona informadora que dona resposta a l'eina pugui anotar tot allò que consideri rellevant i destacable per a la presa de decisions.

En l'annex 6.1. d'aquest document s'inclou el formulari de l'Eina de Cribratge per al/la complimentador/a.

3.3.5. Indicadors d'alerta més freqüents per àmbits delictius

Dels indicadors presents en la majoria de persones víctimes per diversos tipus d'explotació, s'ha pogut observar en la literatura consultada, que en algunes activitats il·lícites o antinormatives, alguns indicadors apareixen de forma més freqüent que uns altres, dins d'uns tipus concrets de delictes.

Així doncs, s'ha trobat convenient classificar els indicadors de forma orientativa segons els que es donen amb més freqüència en funció del delicte al qual acostumen a estar vinculats, llistats que es troben recollits en l'Annex 6.2.

Indicadors d'alerta més freqüents per àmbits delictius. Els delictes són: cultiu de cànnabis, delictes contra la salut pública per persones portadores de substàncies o que es dediquen a la venda i delictes contra la propietat.

Aquests llistats, però, en cap cas poden desvincular-se de l'eina de cribratge i són només una descripció de prevalença principal dels indicadors més freqüents per tipologia delictiva.

Si alguna persona professional detecta la presència d'alguns indicadors vinculats a un tipus delictiu concret, serà necessari que, amb la informació màxima que pugui recollir sobre la presumpta víctima i les seves circumstàncies, respongui a l'eina de cribratge per tal de confirmar o descartar que podria tractar-se d'una víctima de criminalitat forçada i engegar així el procediment per dur a terme les actuacions adreçades a corroborar o no que així sigui, tal com es descriurà en el següent apartat.

4. Els itineraris possibles després de la detecció

4.1. Com es pot expressar i comunicar la detecció

A manera de qüestió prèvia, cal dir que, en totes les actuacions que formin part d'aquests itineraris, la finalitat principal ha de ser la de permetre o promoure l'aplicació, si escau, de l'excusa absolutòria prevista i descrita en l'apartat 11è de l'article 177 bis del Codi Penal.

Estem, doncs, davant d'una situació molt concreta: s'ha detectat la presència d'indicadors de què la persona que apareix en un procés penal concret, com a investigada o com a acusada respecte a la comissió d'un delictes, també concret (procés que anomenem secundari), és, pot ser o ha pogut ser, amb probabilitat, una víctima d'un delictes de TEH. Hem de pensar quins instruments i quins itineraris poden ser necessaris i efectius per permetre, si més no, el plantejament d'aplicar la norma en el cas concret.

Per tant, en aquesta segona fase, una vegada s'ha comunicat la detecció, és necessari:

- Comprovar i corroborar que els indicadors concurrents presenten una consistència suficient com per a poder afirmar que una persona té la condició de víctima de TEH, almenys indiciàriament.
- Conformar un instrument documental que contingui aquella afirmació de la condició de víctima, amb la deguda motivació i fonamentació. Tindria un contingut assimilable al de la identificació que porten a terme els cossos policials.
- Presentació, en el marc d'un procés penal, d'aquell instrument, a efectes d'informar que una persona pot ser víctima de TEH, i, per tant, es podria

aplicar l'excusa absolutòria. El destinatari de l'actuació serà, en conseqüència, un òrgan jurisdiccional.

La finalitat principal ha de ser la de permetre o promoure l'aplicació, si s'escau, de l'excusa absolutòria prevista en l'apartat 11è de l'article 177 bis del Codi Penal

El desenvolupament d'aquests itineraris no requereix, en puritat, que la persona detectada com a víctima en doni el seu consentiment. El delictes de TEH és un delictes públic (i molt greu) i es pot (i s'ha de) perseguir d'ofici.

Tanmateix, considerem que l'acció d'utilitzar la informació per articular l'aplicació de l'excusa absolutòria en un procés secundari haurà de comunicar-se prèviament a la víctima.

S'ha de tenir en compte en tot moment, que la persona detectada com a víctima en aquest àmbit, té una posició dual en relació amb el sistema penal. És investigada o acusada en un procés (el secundari), i pot ser víctima en el procés que tingui com a objecte un delictes de TEH, amb el que això significa respecte dels investigats i/o acusats en el mateix (exposició als possibles traficants, risc per a l'eficàcia de la figura del testimoni protegit, possibilitat de represàlies, autoinculpació...).

S'ha de procurar que l'acció de sol·licitar l'aplicació de l'excusa absolutòria sigui voluntària per part de la víctima.

En relació amb allò anterior, és imprescindible protegir les garanties pròpies de ser una persona investigada en el procés secundari. Les actuacions que es proposen en aquesta guia hi tindran conseqüències, amb seguretat, si pensem que comporten l'assumpció de responsabilitat en els fets delictius que siguin objecte d'aquest procés, encara que estigui acompanyada d'una pretensió d'exculpació amb l'excusa absolutòria. És necessari preservar el dret a no autoinculpar-se.

Des d'aquesta perspectiva, és exigible garantir que la persona detectada com a víctima tingui, en algun moment d'aquesta fase, un assessorament i una informació adequats i suficients, del que significa l'acció. No parlem d'un requisit formal, sinó d'una actuació assimilable a allò que seria un "consentiment informat".

Més endavant s'analitzarà qui i quan pot desenvolupar aquest assessorament.

La detecció és un procés i es desplega recopilant informació, per passar després a analitzar-la des del prisma dels indicadors. No és, doncs, un acte formalitzat o burocratitzat.

El o la professional que porta a terme la detecció tindrà, previsiblement, algun tipus de contacte amb la possible víctima, i haurà d'aprofitar aquest contacte per:

- Obtenir formes de comunicar-se amb aquesta persona (dades de contacte).
- Informar a la possible víctima que té un deure de posar en coneixement (denunciar) de les autoritats competents el fet de la detecció, encara que ella no ho vulgui.
- Informar a la possible víctima del seu dret a denunciar la seva situació.
- Informar a la possible víctima que pot disposar de l'acompanyament de l'OAVD (Oficina d'atenció a la víctima del delictes), incloent-hi serveis d'assessorament i assistència, prèviament a acudir a la Policia o a la Fiscalia. En aquest punt, es fonamental explicar que l'OAVD necessitarà les seves dades de contacte per poder convocar-la.
- Si és possible, facilitar a la possible víctima la forma de contactar alguna de les entitats dedicades a l'atenció i assistència de víctimes de TEH.

La detecció és una valoració preliminar. Requereix, en el supòsit que conclouï una afirmació de la condició de víctima, ser documentat d'alguna forma, amb capacitat de transmetre les raons o causes de la valoració. Pot ser mitjançant

una eina de cribratge o de qualsevol altre forma (un informe, per exemple); s'han d'evitar rigideses en les formalitats, però és essencial que la detecció estigui motivada, encara que sigui molt indicatiu, respecte a l'explotació per delinqüència forçada i a la tipologia delictiva en la qual es pugui concretar l'explotació.

Aquesta motivació, evidentment, ha de ser accessible per l'òrgan receptor.

La detecció no ha de contenir, necessàriament, la descripció d'un relat de fets ofert per la víctima. No és imprescindible. La informació necessària per a detectar es pot recopilar sense cap acte assimilable a una declaració o exploració de la persona que pot ser víctima.

La descripció d'un relat de la víctima s'haurà d'incorporar, amb seguretat, en algun moment d'aquesta segona fase, i s'haurà de gestionar per part de l'òrgan receptor (el moment, la forma, etc.). Sense relat de la víctima no és possible plantejar l'excusa absolutòria, però no es pot oblidar tenir les cauteles que calguin per a evitar que es pugui utilitzar en contra seva, i per a garantir l'exercici del dret constitucional a no confessar-se culpable.

És necessari disposar del relat de fets que pugui oferir la possible víctima (una declaració) però també ho és garantir que pugui exercir el dret a no confesar-se culpable.

4.2. A qui es pot transmetre la notícia de la detecció

La persona operadora, professional o agent que ha portat a terme la detecció ha de saber on ha de dirigir-se per poder-la comunicar. Ha de tenir accés a uns òrgans o instàncies genèrics de recepció, que poden actuar en conseqüència, amb independència de les circumstàncies de la detecció (àmbit professional o procedimental de la detecció). Són els següents:

4.2.1. Òrgans de recepció propis

4.2.1.1. El Ministeri Fiscal

Ha de ser una referència bàsica en aquesta fase, perquè serà part en el procés secundari i, per tant, podrà actuar directament en ell. En tot cas, ocupa una posició central en l'Administració de Justícia, i té capacitat i competències per adreçar-se a òrgans jurisdiccionals o a les institucions i els organismes que puguin facilitar informació útil.

La Fiscalia actua d'acord amb el principi d'unitat d'actuació i, al mateix temps, disposa de departaments especialitzats en determinades matèries. Això permet que el detector es pugui adreçar a qualsevol dels seus òrgans, territorials o especialitzats, amb l'expectativa de què tindrà un tractament procedimental.

Igualment, el Ministeri Fiscal, compta amb dos mecanismes processals que permeten integrar les actuacions pròpies d'un òrgan receptor de la detecció:

a) Les diligències d'investigació

La comunicació de la detecció està posant en coneixement del Ministeri Fiscal la possible comissió d'un delictes de TEH, que es pot perseguir d'ofici. Això permet obrir diligències d'investigació si no existeix un procés obert pel referit delictes, per un termini de sis mesos, en el qual es podrien practicar actuacions de comprovació de la consistència dels indicis que presenta la detecció, sobre la condició de víctima de la persona detectada.

b) Les diligències preprocessals

Permeten al Ministeri Fiscal actuar quan necessita un examen preliminar d'un assumpte abans d'arribar a exercitar una acció davant un òrgan jurisdiccionals (de "promoure l'acció de la justícia").

4.2.1.2. Els Cossos policials

El *Cuerpo Nacional de Policía* i el Cos de Mossos d'Esquadra disposen d'Unitats especialitzades en la investigació del delictes de TEH. En el seu àmbit

treballen agents amb la formació necessària per efectuar la identificació de víctimes⁷.

4.2.1.3. El Jutjat d'Instrucció

Res impedeix que el Jutjat d'Instrucció que conegui del procés secundari rebi directament la notícia de la detecció. La pot portar a terme directament o rebre la comunicació de la persona professional de l'advocacia designada per a la defensa de la persona investigada.

4.2.2. Òrgans instrumentals

4.2.2.1. L'Oficina d'Atenció a les Víctimes del Delicte

És un servei del Departament de Justícia, Drets i Memòria de la Generalitat que ofereix atenció, suport i orientació a les víctimes i persones perjudicades per un delicte. Si tornem a situar-nos en la posició de la possible víctima, que és investigada o acusada en un procés penal, és comprensible que presenti reserves davant la proposta d'acudir a la Fiscalia o a la Policia, que són els òrgans estatals encarregats de promoure la seva acusació. Seria comprensible la desconfiança.

Per això és molt important la tasca d'acompanyament que pot portar a terme l'OAVD, si rep la comunicació de la detecció i actua com a pont amb aquells organismes de recepció pròpiament dita (Fiscalia i Policia). És fonamental, en aquesta funció que si rep adequadament les seves dades de qui ha fet la detecció, es posi en contacte amb la possible víctima, oferint acompanyament, assessorament i informació.

La transcendència d'aquesta funció farà necessari que es desenvolupi una formació especialitzada en el si de l'OAVD. S'acompanya un annex (Annex 6.3)

⁷ *Protocolo Marco de Protección de Víctimas de Trata de Seres Humanos*, adoptat mitjançant acord de 28 d'octubre de 2011 pels Ministeris de Justicia, Interior, Empleo y Seguridad Social y de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, Fiscalía General del Estado, Consejo General del Poder Judicial.

amb la informació que aquestes oficines hauran de proporcionar a les presumptes víctimes de tràfic d'éssers humans per a criminalitat forçada.

A més, podria recollir informació d'alguna entitat d'assistència a víctimes de TEH, si ja ha intervingut, o instar la seva intervenció, si no ho ha fet.

Finalment, el seu caràcter institucional en l'Administració de Justícia, li permet actuar d'ofici (sense mandat judicial) i accedir a la informació sobre tots els procediments penals en els quals aparegui la persona detectada com a part: investigada, acusada o, fins i tot condemnada, sempre que disposi de la seva autorització. Això obre la porta a què pugui identificar al professional de l'Advocacia que hagi estat designat per a la defensa de la víctima.

És fonamental la funció de l'OAVD com a pont entre l'operador que ha detectat i l'òrgan de recepció (Policia i Fiscalia).

4.2.2.2. La persona professional de l'advocacia designada per a la defensa de la víctima

És un o una professional amb una funció essencial quant a la preservació de les garanties de la persona detectada en el procés penal secundari. Com ja s'ha dit, és una figura imprescindible a l'hora d'assegurar que la possible víctima estigui degudament informada i assessorada en aquest procediment. Per tant, s'ha de promoure la seva intervenció quan més aviat millor, encara que difícilment ens trobarem amb el supòsit que el o la professional detector tingui mitjans per identificar-lo directament (haurà de ser l'òrgan receptor o l'OAVD qui ho faci).

Quan la detecció es produeixi en l'àmbit penitenciari, s'ha de tenir en compte, també, el Servei d'Orientació Jurídica (SOJ), que porten a terme membres de l'Advocacia en els centres penitenciaris. Es pot informar a la possible víctima que pot instar la consulta amb aquest servei i aconseguir, així, un assessorament tècnic adequat. Aquest Servei pot esbrinar, mitjançant consulta

al Col·legi de l'Advocacia, qui és la persona professional de l'advocacia designada per a la defensa de la possible víctima en el procés secundari, a efectes de permetre la seva intervenció.

4.3. Què hauria de fer qui rebi la notícia. Accions de comprovació i corroboració

L'òrgan receptor (Fiscalia o Policia) de la detecció haurà de portar a terme les accions de comprovació o de corroboració que valori com a necessàries, en funció dels indicadors valorats i del nivell d'informació de què es disposi. La valoració que conté i ofereix la detecció, pot ser confirmada o rebutjada.

La valoració de necessitat s'haurà de fer des de la perspectiva de les circumstàncies del cas (sobretot personals) i la consistència dels indicis que es consideri suficient per a formular la pretensió d'aplicació de l'excusa absolutòria, és a dir, per a considerar la concurrència dels seus requisits: condició de víctima de TEH i relació directa entre tal condició i la comissió d'algun delictes l'autoria de la qual se li atribueix.

De forma paral·lela a la decisió sobre si demanarà l'aplicació de l'excusa absolutòria, l'òrgan receptor tindrà com a objecte de treball i de decisió si insta o no la incoació d'un procés penal respecte la comissió d'un delictes de TEH. En qualsevol cas, cadascuna d'aquestes decisions té les seves pròpies claus i referències (es pot fomentar una i no l'altra), però és essencial que es tinguin en compte els factors que afecten les garanties processals i, sobretot, a la protecció de la possible víctima (pot quedar exposada en el procés principal davant els traficants).

Per això, entre altres qüestions, una actuació obligada per a l'òrgan receptor serà fer possible la intervenció del o la professional de l'Advocacia designat per a la defensa de la possible víctima en el procés secundari, i garantir que aquest o aquesta professional la informi i l'assessori adequadament sobre quina és la seva situació.

És essencial garantir que la possible víctima rebi un assessorament adequat del professional de l'Advocacia que tingui designat en el procés secundari.

L'òrgan receptor tindrà com a actuació imprescindible una diligència que permeti recollir un relat fàctic de la possible víctima:

- Pot ser una declaració formal o una entrevista, però cal que el seu contingut quedi documentat d'alguna forma, si és possible aixecant acta.
- La intervenció de la possible víctima ha de ser voluntària i disposant de l'assessorament que sol·liciti com a necessari.
- S'ha de procurar la presència del o la professional de l'Advocacia que estigui designat per a la defensa de la possible víctima en el procés secundari.
- S'haurà de tenir en compte que, per a minimitzar els efectes de revictimització, és necessari reduir el nombre d'ocasions en les quals la possible víctima hagi de relatar el que li ha succeït. És obligatori procurar que es concentri en una sola actuació.
- Dins del concepte ampli de protecció de la víctima, s'ha de procurar que, en aquesta diligència, la possible víctima pugui disposar d'acompanyament, ja sigui per part de l'OAVD o d'alguna entitat d'assistència a les víctimes de TEH.
- Evidentment, la decisió d'instar l'aplicació de l'excusa absolutòria no es podrà supeditar o fer dependre el grau de col·laboració o participació de la possible víctima en la investigació del delictes de TEH (Directiva 2011/36).

No cal un consentiment formal de la possible víctima per intervenir, però la seva participació ha de ser voluntària i informada.

L'òrgan receptor haurà de fer, obligatòriament, actuacions per esbrinar i determinar tots els procediments penals en els quals aparegui la possible víctima com a investigada o acusada, o fins i tot condemnada (tots els processos secundaris), amb independència de si la infracció s'ha comès o no durant el període d'exploració que es pugui establir en el delictes de TEH.

La comprovació de la consistència dels indicis derivats dels indicadors requerirà, amb molta probabilitat, determinar el nivell de necessitat i vulnerabilitat de la possible víctima, tant en el moment en què va ser captada com posteriorment. En aquesta tasca, les referències bàsiques seran les entitats socials que es dediquen a l'assistència i protecció de les víctimes de TEH, per una banda, i l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya (IMELEC) per una altra (fins i tot si la detecció s'ha produït en el seu àmbit).

En qualsevol cas, es pot acudir a qualsevol font de prova que permeti obtenir evidències, sobretot documentals, de les condicions que van afavorir la captació i, sempre, tenint com a referència els indicadors concrets que s'hagin fixat en la detecció en relació amb l'exploració par a delinqüència forçada.

4.4. Formes d'afirmació de la condició de víctima

L'òrgan receptor, en finalitzar les seves actuacions de comprovació, ha de prendre una decisió, consistent en afirmar o no la condició de víctima de la persona detectada. La decisió ha de ser conseqüència de la valoració sobre si els indicis concurrents són prou consistents per poder fer l'afirmació. La destinació final d'aquesta declaració serà una comunicació a un òrgan jurisdiccional, a efectes de sol·licitar l'aplicació de l'excusa absoluta de l'article 177 bis. 11 del Codi Penal.

Com ja s'ha dit, coetàniament es pot decidir, per part de l'òrgan receptor, si insta l'obertura d'una investigació respecte d'un delictes de TEH, amb la finalitat de judicialitzar el cas. Però es tractarà d'una decisió diferent o autònoma de la qual en aquest treball situem com a finalitat prioritària.

El contingut, per tant, seria assimilable a la declaració que coneixem com a identificació i que confeccionen, en exclusiva, els cossos policials, a conseqüència de la regulació continguda en l'article 59 bis de la Llei d'Estrangeria. Doncs, si l'òrgan receptor és un cos policial, acabarà decidint si emet una identificació de víctima o no, encara que amb les particularitats derivades de l'excusa absolutòria. Podrà fer servir per això la forma de l'atestat policial.

Si l'òrgan receptor és el Ministeri Fiscal, pot fer servir l'instrument del Decret o el de l'Ofici, en ambdós casos adreçant-se a un òrgan jurisdiccional de la forma que s'ha dit. En tot cas, si la víctima és estrangera no comunitària, les previsions de l'article 59 bis de la Llei d'Estrangeria (període de reflexió, permís de residència, etc.) obligarien a intervenir al *Cuerpo Nacional de Policía*.

Farem servir, doncs, el concepte d'identificació en un sentit ampli, com a acte documental que finalitza aquesta fase del procediment, sabent de les reserves tècniques que comporta.

En qualsevol cas, es tracta de traslladar una informació recollida prèviament a partir d'un acte de detecció, a un òrgan jurisdiccional mitjançant un document prou motivat.

Aquesta informació ha de ser suficient per saber (per valorar) si la persona detectada és víctima, si ha estat explotada, exclusivament o no, mitjançant delinqüència forçada, i ha de concretar la tipologia delictiva de les infraccions comeses, així com el seu context temporal i espacial.

Igualment, ha de contenir una descripció de les dades que permetin relacionar les infraccions comeses, objecte de cada procés secundari, amb la seqüència de tràfic viscuda per la víctima.

També ha de procurar oferir informació rellevant sobre la situació social de la víctima, incloent-hi allò relacionat amb el seu origen geogràfic, condicions de vulnerabilitat, perspectiva de gènere, etc., tal com exigeix l'anàlisi de les fases del delictes de TEH (captació, trasllat i acollida).

4.5. Presentació de la identificació en un procés penal

La finalitat de la identificació és ser presentat davant l'òrgan jurisdiccional que conegui del procés penal secundari, és a dir, el procés en el qual la possible víctima té la condició processal de persona investigada, d'acusada o de condemnada.

Aquesta presentació suposa la formulació d'una pretensió consistent en l'aplicació de l'excusa absolutòria de l'article 177 bis. 11 del Codi Penal a la persona que apareix com a possible víctima. Per tant, ha de contenir una anàlisi i una valoració sobre la concurrència dels requisits establerts en la norma: essencialment, la relació de causalitat de la infracció comesa amb la situació d'explotació patida pel seu autor o autora i la proporcionalitat entre aquests elements.

La identificació pot ser presentada pels dos òrgans receptors, Cossos policials i Fiscalia.

La pretensió també pot ser formulada pel o la professional de l'Advocacia designat per a l'assistència lletrada de la persona investigada, acusada o condemnada en el procés secundari. S'ha de procurar que aquesta persona professional intervingui en la fase de comprovació, de manera que tindrà accés a la informació recollida sobre la persona defensada, i res pot impedir que formuli la pretensió d'aplicació de l'excusa, encara que sigui amb un instrument que no es pugui qualificar d'identificació.

Es proposa una interpretació àmplia de la norma de l'article 177 bis. 11, en el sentit d'incloure també en el seu àmbit d'aplicació, les infraccions comeses amb anterioritat a la fase d'explotació del delictes de TEH, és a dir, dins de l'*iter criminis* del delictes (captació, trasllat, acollida).

La forma de presentació ha de tenir en compte els escenaris processals en que es pot donar:

- a) Existeix un procés incoat que té com a objecte un delictes de TEH i un altre procés (o altres) secundari. La persona identificada és víctima en el primer i investigada o acusada en el segon.

En aquest supòsit la opció més lògica és buscar mesures processals que permetin supeditar la resolució del procés secundari (i l'aplicació de l'excusa) a les decisions que es prenguin en el procediment principal, que poden ser, essencialment, dues:

- Si els dos processos es troben en un moment processal anterior a l'apertura de judici oral, la identificació pot permetre sol·licitar la seva acumulació (tramitació conjunta) en el procés principal, o bé la suspensió del procés secundari per prejudicialitat penal.

La primera solució és molt problemàtica, en relació amb la posició de la víctima i la seva protecció. Suposa la seva exposició davant de les persones acusades en el delictes de TEH (de ser els seus explotadors) i que l'habitual condició de testimoni protegit en el procés principal quedi qüestionada o sense efecte. Aquesta opció implicaria interessar la intensificació de les mesures de protecció de la víctima.

S'ha de procurar, per tant, optar per aconseguir la suspensió del procés secundari per prejudicialitat penal, per la litispendència d'un procés de TEH que pot ser decisiu en l'enjudiciament del delictes secundari, una suspensió que s'ha de mantenir fins que el procediment principal es completi per decisió definitiva.

- Si el procés secundari es troba en fase de judici oral, caldrà sol·licitar la suspensió del judici oral i la pràctica d'una instrucció complementària, per a poder introduir els elements probatoris derivats del procés principal (recollit a l'article 746.6 de la LECrim).

- b) No existeix un procés principal per un delictes de TEH

En aquest supòsit, la identificació es presentarà com la base a partir de la qual s'integrarà el material probatori necessari per a acreditar la concurrència dels supòsits de l'excusa absolutòria.

És previsible, doncs, que calgui la intervenció de les persones que haguessin intervingut en la detecció (valoració d'indicadors) o, sobretot, en les accions de comprovació.

Si el procés secundari s'incoa com a diligències urgents, serà imprescindible interessar la conversió a diligències prèvies o a Sumari, a efectes de poder disposar d'una fase d'instrucció necessària per a poder introduir la base indiciària que l'excusa és aplicable.

El Ministeri Fiscal haurà de decidir, en aquest cas, si insta la incoació d'un procés principal per un delictes de TEH.

- c) El procés secundari ha finalitzat amb sentència condemnatòria de qui ha estat identificat com a víctima de TEH.

L'opció principal en aquest supòsit ha de ser la presentació d'un recurs de revisió davant el Tribunal Suprem (recollit a l'art. 954. 4rt de la LECrim).

També es pot presentar la identificació perquè tingui incidència en la forma d'execució de la condemna, remetent-la a l'òrgan judicial d'execució a efectes de la decisió sobre la suspensió de la pena, o a les autoritats penitenciàries respecte de la forma de compliment de la pena de presó.

5. Consideració final

L'encàrrec que l'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista va fer a aquest grup de treball, posa de manifest l'increment de la preocupació que des dels diferents sectors i institucions existeix sobre un fenomen que ha anat emergint en els últims anys.

En aquest sentit, aquest document ha pretès aportar coneixement i eines de gestió per a la detecció i tractament de les víctimes de tràfic per criminalitat forçada, pels i les professionals que treballem dins l'àmbit de la jurisdicció penal.

Tots i totes estem d'acord en el fet que és indispensable identificar aquestes víctimes. Però això no serà possible si no fem esforços per visibilitzar el fenomen i sensibilitzar, no només a tots els i les professionals de la judicatura, de l'àmbit penal, de l'àmbit penitenciari i de les entitats col·laboradores del tercer sector, sinó també a la població general.

Com a proposta de futur i primera acció, recomanem donar a conèixer i fer la màxima difusió de l'eina de cribatge per a la detecció d'indicadors de sospita de ser víctima de tràfic d'éssers humans per criminalitat forçada a tots els i les professionals que en algun moment puguin tenir contacte amb possibles víctimes. Així com recomanem a la institució corresponent, fer les accions oportunes per tal de procurar l'aproximació al fenomen i el seu coneixement, per així facilitar i promocionar la detecció de les víctimes.

Amb el propòsit principal de garantir a totes les víctimes els seus drets i a ser tractades com a tal.

6. Annexos

6.1. EINA DE CRIBRATGE: Detecció d'indicadors de sospita de ser víctima de tràfic d'éssers humans per criminalitat forçada

“El tràfic d'éssers humans (TEH) per a explotació criminal, o tràfic per a criminalitat forçada, s'identifica amb el que té per finalitat explotar les víctimes en la realització tant d'activitats il·legals o antinormatives, com d'aquelles que tenen directament rellevància penal (OSCE, 2013). Consisteix en les conductes de captació, transport, trasllat, acollida, recepció, intercanvi o trasllat de control sobre una persona emprant els mitjans propis del tràfic coactiu (violència o intimidació), el fraudulent (engany) o l'abusiu (aprofitar la situació de vulnerabilitat de la víctima o de poder sobre la mateixa) amb la finalitat d'explotar-la realitzant activitats delictives.” (Villacampa i Torres, 2016; Villacampa, 2022a).

FINALITAT: detectar possibles víctimes de criminalitat forçada, (obligades a delinquir) dins de l'àmbit judicial.

ÀMBIT D'APLICACIÓ: Qualsevol persona incriminada en un procediment judicial, especialment dones, joves i menors.

NORMES D'APLICACIÓ:

- a) Cal que ho empleni una única persona avaluadora que conegui la persona i que sigui professional de les ciències socials i/o jurídiques, preferentment. Cal respondre a totes les preguntes.
- b) No s'ha de preguntar a la persona sospitosa de ser possible víctima, si no és necessari.
- c) Les fonts de recollida d'informació han de contemplar l'observació, la conversa, la documentació biogràfica i la documentació judicial així com la informació obtinguda mitjançant la coordinació amb altres professionals.
- d) L'eina recull dades objectives i/o indicis.

INDICADORS D'ALERTA: Cal parar especial atenció, si la persona a avaluar compleix algun dels requisits següents:

- Persona especialment vulnerable per edat, gènere, capacitat mental i/o intel·lectual.
- La seva documentació està en poder de terceres persones.
- En cas d'estrangers, situació administrativa irregular.
- Prové d'alguna d'aquestes zones geogràfiques: Extrem Oriental d'Àsia, Àfrica Subsahariana i Magreb, Sud-Amèrica i països de l'Europa de l'Est.
- Persona amb elevada ansietat i por.
- Situació socioeconòmica de la persona molt precària.
- Tipus de delictes més usuals: furts, robatoris amb força i robatori en grup, contra la salut pública, tràfic de persones.
- Poliexplotació, entesa com a la utilització de la persona per a diferents finalitats d'explotació. En aquest cas l'explotació per a criminalitat forçada conjuntament amb altres finalitats com l'explotació sexual, laboral, mendicitat forçada i/o matrimonis forçats.

TEMPS D'ADMINISTRACIÓ: 15-20 minuts

EINA DE CRIBRATGE: Detecció d'indicadors de sospita de ser víctima de tràfic d'éssers humans per criminalitat forçada

1) DADES BIOGRÀFIQUES

Centre avaluador:		Data avaluació:
Professional que avalua (nom i professió):		
Nom persona avaluada:		
Núm. ID:		Data de naixement:
Sexe :	H ☐	D ☐
Lloc de residència:		Gènere sentit:
Telèfon:		
Adreça:		
Temps de residència a Catalunya:		
Àrea geogràfica de procedència:		
Nacionalitat:	Estat civil:	Núm. de fills menors:
Amb documentació:	SI ☐	NO ☐
Discapacitat i causa:	Grau de discapacitat:	
Grau d'instrucció acadèmica:	Feina:	
Persona referent:		
Tipus de delictes:		
Altres informacions rellevants:		

2) INDICADORS DE SOSPITA

ÀREA ESTAT EMOCIONAL	Presència SI/NO	Ítem crític
1 En general, la persona dóna mostres de por i/o ansietat elevada		
2 Mostra senyals de sentir-se controlada en els seus moviments		
3 Presenta simptomatologia compatible amb estat depressiu		
4 Es mostra nerviosa, agitada, ansiosa i/o irritable en excés (suors, tremolors, canvis d'humor sobtat...)		
5 Presenta simptomatologia compatible amb estrès posttraumàtic (conducta d'evitació, hipervigilància, dificultats d'atenció i/o memòria...)		X
ÀREA SALUT	Presència SI/NO	Ítem crític
6 Consten malalties o seqüeles físiques i/o psíquiques no tractades		
7 Consten alteracions de la son significatives		
8 Presenta un estat físic molt deteriorat		
9 Mostra ferides, lesions i/o incapacitats compatibles amb un exercici de violència cap a la seva persona i/o derivades d'aplicacions de mecanismes de control		X
10 Presenta o hi ha indicis de discapacitat física, mental o intel·lectual		
ÀREA SÒCIO-FAMILIAR	Presència SI/NO	Ítem crític
11 Situació de pobresa elevada durant la infància i adolescència		
12 Víctima de maltractaments/abusos durant la infància		
13 Manca de xarxa familiar i/o social de suport		
14 Escasses o nul·les relacions interpersonals		
15 Ha rebut amenaces i/o violència cap a ella i/o cap als seus familiars o éssers estimats		X
16 Àmplia mobilitat per països de la UE o altres continents		
17 Procés d'immigració que inclou rutes extenses amb diversos mitjans de transport (terrestres, aeris i/o marítims) per diferents països abans d'arribar a Espanya		X

ÀREA ECONÒMICO-LABORAL	Presència SI/NO	Ítem crític
18 Creu que està obligada a treballar per a un altre		
19 És analfabeta o té un grau d'instrucció molt baix		
20 No disposa de la seva documentació identificativa ni d'altres documents personals importants (targeta sanitària, etc...)		
21 No controla els seus diners i/o no disposa de mitjans de subsistència lícits		
22 Està obligada per un deute o ha estat obligada a cometre activitats il·legals, antinormatives i/o delictives per pagar un deute		X
23 Té dependència socioeconòmica d'una altra persona		
24 No compta amb contracte laboral i realitza jornades superiors a 12h i sense descansos		
25 La persona no va organitzar el seu viatge		
ÀREA HABITATGE I ENTORN AMBIENTAL	Presència SI/NO	Ítem crític
26 Dorm on treballa en condicions indignes i insalubres, sense espai per a la intimitat		
27 Viu en llocs no adequats o insalubres (com instal·lacions agrícoles o industrials)		
28 Desconeix o no té accés a la xarxa de recursos comunitaris		
29 La persona no sap on es troba ni coneix la seva adreça		X
FACTORS OBSERVATS EN EL CONTEXT JUDICIAL	Presència SI/NO	Ítem crític
30 Desconfiança elevada cap a les autoritats i professionals judicials		
31 Per que es descobreixi la seva situació d'irregularitat administrativa (exclueix immigrants)		
32 Ha rebut amenaces de ser entregada a les autoritats		
33 La persona fa declaracions que són incoherents i/o indiquen adoctrinament		X
34 No coneix gens l'idioma del país tot i portar més de 6 mesos en territori espanyol		

EN CAS DE MENORS	Presència SI/NO	Ítem crític
a Viu amb persones que no són familiars i/o no tenen relació afectiva		X
b Antecedents d'abús sexual i/o prostitució		
c Verbalitza ser major d'edat		
d Porta quantitats elevades de diners		
e Va amb menors de la mateixa nacionalitat i/o origen ètnic que es mobilitzen en grups acompanyats de pocs adults		X
f Tenen representació lletrada privada		
EN CAS DE DONES	Presència SI/NO	Ítem crític
a En cas de tenir fills menors, no viuen amb ella ni amb familiars ni institucions de protecció		X
b Estat de gestació i/o amb infants molt petits		
c Antecedents d'abús sexual i/o prostitució		
d Diversos fills que es troben al país d'origen a càrrec de familiars en situació econòmica precària		X
e Divergències entre el sexe i el gènere sentit		

3) RESULTATS

- Sí**, hi ha sospites que pot tractar-se d'una persona que és víctima del delicte de tràfic. *(Puntua positiu en 2 o més ítems de cada àrea, 12 punts o més)*
- Sí**, hi ha sospites que pot tractar-se d'una persona que és víctima del delicte de tràfic. *(Puntua positiu en algun ítem de cada àrea i 2 d'aquests són ítems crítics)*
- No** hi ha sospites que es tracti d'una persona que és víctima del delicte de tràfic

Observacions:

Signatura

6.2. Indicadors d'alerta més freqüents per àmbits delictius

Relacionem una sèrie d'indicadors d'alerta i sospita que es detecten amb major freqüència dins unes tipologies delictives concretes, per si serveixen d'ajuda a l'hora de detectar possibles víctimes de criminalitat forçada.

6.2.1. Cultius de cànnabis

- Persones (generalment homes adults però també menors) procedents de Vietnam.
- Mostren por/ansietat elevada.
- Mostren senyals de sentir-se controlades en els seus moviments.
- Presenten estat físic molt deteriorat.
- Poden presentar lesions compatibles amb exercici de violència física.
- Han rebut amenaces i/o violència cap a ells i/o persones del seu entorn familiar.
- Àmplia mobilitat entre continents i/o entre països de la UE.
- Procés d'immigració que inclou rutes extenses i diversos mitjans de transport per diferents països abans d'arribar a Espanya - en aquest cas, ruta terrestre fins a Xina, avió fins Rússia, entrada a UE i recorregut en camions per Polònia, República Txeca.
- Creuen que estan obligats a treballar per a una altra persona.
- No disposen de la seva documentació identificativa.
- Estan obligats a pagar un deute.
- No tenen diners propis ni disposen de mitjans de subsistència lícits.
- No compten amb contracte laboral i realitzen jornades laborals molt llargues.
- Dormen on treballen, en condicions indignes, insalubres, sense espai per a la intimitat (per exemple instal·lacions agrícoles o industrials).
- Desconeixen o no tenen accés a la xarxa de recursos comunitaris.
- No van organitzar el seu viatge.

- No saben on es troben, o no coneix la seva adreça.
- Mostren una desconfiança elevada cap a les autoritats.
- Tenen por que es conegui la situació d'irregularitat administrativa.
- Han rebut amenaces de ser lliurades a les autoritats.
- No coneixen gens l'idioma del país.
- No tenen consciència de ser objecte de tràfic d'éssers humans.

6.2.2 Delictes contra la salut pública

Dins aquesta tipologia delictiva caldria diferenciar dues pràctiques:

- a) Persones que són portadores de substàncies estupefaents en grans quantitats, dins del seu organisme o bé en el context d'un viatge.
- Persones amb una situació de vulnerabilitat al seu punt d'origen (no necessàriament persones estrangeres ni indocumentades) com ara col·lectius especialment vulnerables (dones, discapacitats), en precarietat econòmica.
 - Tot i que no exclusivament, sovint procedeixen de països de Sud Amèrica.
 - Poden ser persones migrades/estrangeres (tant homes com dones), però no necessàriament.
 - Són detectats en espais fronterers/aeroport.
 - Donen mostres de por/ansietat elevada, o bé es mostren nervioses, agitades, ansioses i/o irritables en excés.
 - Poden presentar indicis de discapacitat física o intel·lectual.
 - Presenten situacions de precarietat laboral/econòmica important amb dificultats greus per a la subsistència.
 - Poden haver rebut amenaces envers elles mateixes o persones del seu entorn familiar.
 - No han intervingut en cap moment en l'organització del seu viatge, no tenen una destinació concreta (familiar, laboral, etc) ni cap estada organitzada o prevista.

- Presenten un discurs que sembla après o induït.
 - Mostren desconfiança elevada envers les autoritats.
- b) Persones que es dediquen a la venda de substàncies estupefaents al carrer.
- Es pot tractar de menors i/o membres de comunitats vulnerables (sovint tenen origen a països del Magreb com a menors en situació irregular no acompanyats, o bé a la comunitat romaní), i/o presenten una situació de pobresa en origen.
 - Són mantinguts a la xarxa a través d'intimidacions efectuades per persones (o grups) d'adults o de més edat (amenaces d'informar, de mostrar fotos o vídeos a la policia o a les famílies sobre l'activitat delictiva).
 - Els seus "referents" poden ser persones conegudes per la policia o per membres de la comunitat per participar en activitats il·legals.
 - Quan són detectats, generalment *in fraganti*, posseeixen sumes de diners d'origen no justificable.
 - Poden mostrar por i/o ansietat quan entren en contacte amb cooperants o policia, i no confien en les autoritats, i en aquests contactes expliquen històries o escenaris que semblen apresos.
 - Quan són menors d'edat, no assisteixen regularment a l'escola (o bé l'han abandonat), majoritàriament no estan sota la cura dels pares sinó a càrrec d'altres adults, passen la major part del seu temps fora del domicili familiar (en cas que siguin locals) o bé fora de recursos de protecció i viuen al carrer (si són d'origen estranger).
 - Presenten signes de violència.
 - Poden ser consumidors de drogues.
 - En el cas de les noies, poden tenir antecedents d'embarassos no desitjats i/o d'interrupcions de l'embaràs.
 - Habitualment tenen antecedents en activitats delictives de baix nivell (circumstància que els situa com a objectiu de la xarxa i a partir de la qual es produeix el reclutament) i és freqüent que tinguin antecedents d'altres formes d'explotació: haver exercit prostitució, mendicitat, delictes contra la propietat.

6.2.3 Delictes contra la propietat

Dins aquesta tipologia delictiva caldria diferenciar dues pràctiques:

- a) Furts en grup, petits robatoris, robatoris amb violència, robatoris en casa habitada
- En el cas dels i les menors no acompanyats generalment són persones amb manca de xarxa familiar i/o social de recolzament, i sovint al·leguen ser majors d'edat (o poden haver donat dates de naixement diferents).
 - Poden haver rebut amenaces de ser lliurats a les autoritats.
 - No tenen diners propis ni disposen de mitjans per subsistència bàsica, i passen gran part del temps al carrer (fora dels recursos de protecció).
 - Han comés robatoris a la via pública, en parella/grup i sovint tenen un o més procediments de reforma a Fiscalia de Menors.
 - No estan sota la cura dels pares, sinó d'altres adults no familiars.
 - No assisteixen regularment a l'escola.
 - Presenten signes de violència.
 - Poden ser consumidors de drogues.
- b) Petits furts, en la via pública o al transport públic
- Sovint es tracta de persones d'ètnia gitana, que també actuen en grup
 - Poden trobar-se en situació de manca de xarxa social tot i que també poden viure amb la seva família, si bé en aquests casos la interacció social està limitada a aquest entorn, amb escassa o nul·la socialització fora d'ella
 - La vinculació a la xarxa pot ser conseqüència de la presència d'un deute amb prestadors al seu país d'origen (*Ex: kamataris, usurers en romanès*).
 - No tenen diners propis ni disposen de mitjans de subsistència lícits.

6.3 Informació per a les víctimes des de l'OAVD

Segons el que es detalla a l'apartat 4.2.2.1 del document, les OAVD són òrgans instrumentals que podran actuar durant el procediment de trasllat de la informació des de la persona professional detectora fins a l'òrgan receptor.

Així doncs, la informació que les OAVD proporcionaran a les presumptes víctimes és d'especial rellevància atesa la transcendència del moment temporal en què l'OAVD actuarà i tenint en compte la situació processal de la presumpta víctima.

Informació inicial

Explicació de la situació detectada, del fet que pot ser víctima de TEH per criminalitat forçada i que aquesta situació, de confirmar-se, pot derivar en dos procediments:

1. Excusa absolutòria del delicte comès en situació de TEH
2. Denúncia com a víctima perjudicada d'un delicte de TEH

Són accions separades, i no és obligatori que es donin les dues.

1. Excusa absolutòria del delicte comès en situació de TEH

Què és l'excusa absolutòria?

Les excuses absolutòries són aquells motius previstos legalment per interaccionar en determinats delictes eliminant la seva pena i que troben la seva justificació en raons com la utilitat o la justícia material.

En cas que sigui reconeguda per l'autoritat competent aquesta excusa absolutòria, pot concloure en tres actes: absolució, sobreseïment, revisió de sentència.

Quin és el procediment pel qual es valorarà i es reconeixerà, si s'escau, l'excusa?

1r. Recepció, per part de l'OAVD, de l'informe d'indicis que hagi elaborat l'agent detector.

2n. Elaboració de l'informe de necessitats per part de l'OAVD.

3r. Informar a la persona professional de l'advocacia per exposar la situació i rebre assessorament, abans de plantejar l'excusa absoluta davant de Fiscalia. També la pot plantejar la persona professional de l'advocacia.

4t. Derivació a Fiscalia per a la seva investigació

- Citació per declarar
- Possible derivació als Equips Tècnics
- Possible derivació a la persona professional de la medicina forense

Què suposa, pel que fa dret de defensa, participar en el procediment per obtenir l'excusa?

- Exposar el detall dels fets i del procés viscut i, per tant, reconèixer haver comès el delictes.
- Aquest reconeixement serà una prova de la comissió del delictes si finalment l'excusa absoluta no és acceptada.
- Pot defensar-se conjuntament, o alternativament, amb altres causes d'atenuació de la conducta (estat de necessitat, por insuperable, etc).
- La persona professional de l'advocacia ho pot presentar o defensar amb o sense acompanyament del Ministeri fiscal.
- En cas que les persones autores del delictes de criminalitat forçada estiguin identificades o siguin identificables dins la causa, se les acusarà, obrint el corresponent procediment penal i la víctima serà testimoni de l'acusació.
- Cap víctima té obligació de denúncia perquè se li concedeixi l'excusa absoluta.

2. Denúncia com a víctima perjudicada d'un delict de TEH

El delict de tràfic d'éssers humans és un delict greu i és perseguible d'ofici. Això vol dir que s'hi s'insta un procediment per obtenir l'excusa absolutòria el Ministeri Fiscal (com a autoritat obligada a perseguir els delictes) pot obrir un procediment per investigar el delict de TEH i acusar-ne les pressumptes persones autores, independentment de la voluntat de la víctima.

Quins són els drets que es poden accionar?

Davant d'indicis raonables de TEH, sobre la previsió general de drets recollida en la normativa europea⁸, i en relació amb l'aplicació de l'article 59bis de la Llei Orgànica 4/2000 i el seu Reglament, les víctimes de tràfic d'éssers humans tenen reconeguts els següents drets:

1. Dret a ser **identificada formalment*** com a víctima de tràfic d'éssers humans quan hi ha motius raonables, sense exigir la denúncia i/o la col·laboració de la víctima, comptant amb la participació de les organitzacions, entitats o serveis públics amb experiència acreditada en assistència a les víctimes de tràfic d'éssers humans.

* És molt important distingir-la de la consideració de víctima de TEH explicada anteriorment. Aquesta seria una identificació formal, exclusivament a càrrec de cossos i forces de seguretat.

2. Dret a rebre **assistència** per al seu restabliment físic, psicològic i social, la qual comprendrà com a mínim: assessorament i informació, allotjament adequat i segur, assistència mèdica, psicològica i material, assessorament jurídic, oportunitats d'educació i formació d'acord amb l'edat, el sexe i les seves necessitats especials.

⁸ Conveni del Consell d'Europa sobre la lluita contra el tràfic d'éssers humans (Varsòvia 2005), a la Directiva 2011/36/UE, a la Directiva 2004/81/CE.

3. Dret a la **protecció** de la seva seguretat, a la seva vida privada i identitat, així com a la protecció d'un ulterior dany.
4. Dret a **no ser detinguda, acusada o processada** per infraccions de la legislació d'estrangeria, i/o per activitats il·lícites en les quals s'hagi vist implicada com a conseqüència directa de la seva condició de víctima de tràfic.
5. Dret a un **període de restabliment i reflexió** de, com a mínim, 90 dies, en el termini del qual pot rebre ajuda per a la recuperació física, psicològica i emocional, així com la separació de la influència de llurs traficants, de manera que puguin prendre una decisió meditada de col·laborar o no amb les autoritats en la investigació i persecució dels presumptes autors del delictes.
6. Dret a sol·licitar un **permís de residència** per col·laboració i/o per la seva situació personal.
7. Dret a la **repatriació** i al **retorn assistit** segons els drets, la dignitat i la seguretat de les persones.
8. Dret a **no ser retornada** a un altre Estat quan hi hagi un risc greu que sigui sotmesa a persecució, tortura o altra forma de maltractament. Dret a sol·licitar i obtenir asil.
9. Dret a la **reparació integral**, que comprèn el dret a la restitució, la indemnització, la rehabilitació, la satisfacció i garanties de no repetició.

En cas de denunciar els fets de TEH i participar en el procés penal, a més dels drets previstos per la Llei 4/2015 de L'Estatut de la víctima del delictes, podrà beneficiar-se dels drets reconeguts per la Llei 19/1994, de 23 de desembre, de protecció als testimonis i pèrits en causes judicials, per tal d'assegurar la seva protecció i seguretat. Concretament, dret a:

- Ser testimoni protegit. Que no constin a les diligències que es practiquin el seu nom, cognoms, domicili, lloc de treball i professió ni qualsevol

altra dada que pugui servir per a la seva identificació, essent possible utilitzar un codi identificatiu o clau en la seva substitució.

- Que en les compareixences per a la pràctica de qualsevol diligència, s'utilitzin mitjans que impossibilitin la seva identificació visual.
- Que es fixi com a domicili, als efectes de citacions i notificacions, la seu de l'òrgan judicial intervinent, el qual les hi farà arribar de manera reservada a la persona destinatària.
- Que es brindi protecció policial a instàncies del Ministeri fiscal, per a tot el procediment, i un cop finalitzat, si es mantenen circumstàncies de perill greu.
- Que siguin acompanyades a dependències judicials o qualsevol altre lloc on s'hagin de practicar diligències per mitjà de vehicles oficials.
- Que durant el temps que hagin de romandre en les dependències referides, estiguin en lloc reservat i convenientment custodiat.

En tot cas, és important anticipar a la víctima que són procediments llargs i que durant el procediment judicial caldrà que:

- Puguin sostenir emocionalment i psicològica el procediment
- Siguin acompanyades al llarg del mateix
- Valorin els riscos personals que hauran d'assumir
- Puguin subsistir econòmicament, deslligades de la dependència de les presumptes persones explotadores
- Visquin en una residència temporal que pot ser limitada
- Límits del dret a ser indemnitzades per dany

A més a més, cal advertir que les presumptes persones autores poden no ser condemnades.

3. Acompanyament per part de la OAVD

A banda d'informar a la presumpta víctima de tot el que s'ha exposat anteriorment, els i les professionals que les atenguin caldrà que:

- Contactin amb els diversos agents de la Xarxa per facilitar la detecció.
- Fer les derivacions oportunes a entitats específiques de protecció i acompanyament.
- Gestionar recursos de suport social, residencial, etc.
- Accedir al llistat de causes per informar a les diverses persones professionals de l'advocacia i connectar-la per rebre l'assessorament en cadascuna d'elles.

7. Normativa en matèria de tràfic d'éssers humans

7.1. Internacional i europea

- Convenció de Nacions Unides contra la delinqüència Organitzada Transnacional realitzada a Nova York el 5 de novembre de 2000 i els protocols que la complementen: Protocol per prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones, especialment dones i nens (Protocol de Palerm – vigor 25 de desembre de 2003).
- Conveni sobre el Treball Forçat, 1930 (núm. 29) i Protocol de 2014 relatiu al Conveni sobre el treball forçat, 1930.
- Conveni del Consell d'Europa de 3 de maig de 2005, per a l'acció contra el Tràfic d'Éssers Humans (Conveni de Varsòvia).
- Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i la lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica d'Istanbul (2011).
- Directiva 2004/81/CE del Consell de 29 d'abril, relativa a l'expedició d'un permís de residència a nacionals de tercers països que siguin víctimes de tràfic d'éssers humans o hagin estat objecte d'una acció d'ajuda a la immigració il·legal que cooperin amb les autoritats competents.
- Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 5 de abril de 2011 relativa a la prevenció i lluita contra el tràfic d'éssers humans i a la protecció de les víctimes, per la que es substitueix la Decisió Marc 2002/629/JAU del Consell.
- Directiva 2012/29/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 25 de 2012, per la que s'estableixen normes mínimes sobre els drets, i la protecció de les víctimes de delictes, per la que es substitueix la Decisió Marc 2011/220/JAI del Consell.

7.2. Estatal

- Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal (article 177 bis).
- Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social (article 59 bis).
- Reial Decret 557/2011, pel qual s'aprova el reglament de la Llei Orgànica 4/2000 (articles 141 i següents).
- Llei 4/2015, de 17 de abril, de l'Estatut de la Víctima del Delicte.
- Llei Orgànica 8/2021 de Protecció Integral a la Infància i l'adolescència front a les violències.

7.3. Autonòmica

- Llei 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masclista, inclou les dones i nenes víctimes TEH, modificada per Llei 17/2020.

7.4. Protocols, instruccions i plans d'actuació

- *Protocolo Marco de Protección de Víctimas de Trata de Seres Humanos*, adoptat mitjançant acord de 28 d'octubre de 2011 pels Ministeris de Justicia, Interior, Empleo y Seguridad Social y de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, Fiscalía General del Estado, Consejo General del Poder Judicial.
- Instrucció 6/2016, de la Secretaria d'Estat de Seguretat, sobre actuacions de les FFCCSS de l'Estat en la lluita contra el tràfic d'éssers humans i en col·laboració amb les organitzacions i entitats amb experiència acreditada en l'assistència a víctimes.
- Plan de Acción Nacional contra el Trabajo Forzoso (Acuerdo del Consejo de Ministros de 10 de diciembre de 2021).
- Plan Estratégico Nacional contra la Trata y la Explotación de Seres Humanos 2021-2023 (Ministerio del Interior).
- Guia de criterios de actuación judicial frente a la trata de seres humanos Consejo General del Poder Judicial. Novembre 2018.

8. Referències bibliogràfiques

- ACCEM (28 de septiembre de 2020). Perspectiva des de la jurisprudencia del “abuso de situación de vulnerabilidad” en la trata de personas. ACCEM. <https://www.accem.es/abuso-situacion-de-vulnerabilidad-y-trata-de-personas/>
- Amnistía internacional (2020). *Cadenas invisibles: identificación de víctimas de trata en España*. Amnistía Internacional. <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/reportajes/trata-en-espana/>
- Anti-slavery. (2014). *Trafficking for Forced Criminal Activities and Begging in Europe. Exploratory Study and Good Practice Examples*. Anti-slavery. http://www.antislavery.org/wp-content/uploads/2017/01/trafficking_for_forced_criminal_activities_and_begging_in_europe.pdf
- Consejo Médico Forense. Ministerio Justicia. (2017). *Protocolo de actuación médico-forense de valoración de víctimas de trata de seres humanos*. Gobierno de España. https://www.mjusticia.gob.es/es/ElMinisterio/OrganismosMinisterio/Documents/1292428388595-Protocolo_de_actuacion_medico_forense_de_valoracion_de_victimas_de_trata_de_seres_humanos.PDF
- Directiva 2011/36/UE, del Parlament Europeu i consell del 5 d'abril de 2011, relativa a la prevenció i lluita contra la trata d'éssers humans i a la protecció de les víctimes per la qual se substitueix la Decisió marc 2002/629/JAI del Consell de la Unió Europea. Diari Oficial de la Unió Europea. <https://www.boe.es/doue/2011/101/L00001-00011.pdf>
- European Commission (2020). Data Collection on Trafficking in Human Beings in the EU. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/study_on_data_collection_on_trafficking_in_human_beings_in_the_eu.pdf
- Euro TrafGuld. (2012). *Directrices para la detección de víctimas de trata en Europa*. Euro TrafGuld. <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/otrasFormas/trata/detectarla/pdf/ManualDirectricesDeteccionTSH.pdf>
- Euro TrafGuld. (2013). *Herramienta práctica para la detección de víctimas de trata con fines de mendicidad. Realización forzada de actividades ilícitas*. Euro TrafGuld. <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/otrasFormas/trata/detectarla/pdf/HerramientaDeteccionTSHactividadesIllicitas.pdf>

- EuroTrafGuID. (2013). *Herramienta práctica para la detección de víctimas de trata con fines de explotación sexual*. EuroTrafGuID.
<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/otrasFormas/trata/sensibilizacion/educacion/materialDeteccion/pdf/HerramientaDeteccionTSHexplotacionSexual.pdf>
- EuroTrafGuID. (2013). *Herramienta práctica para la detección de víctimas de trata con fines de explotación laboral*. EuroTrafGuID.
<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/otrasFormas/trata/sensibilizacion/educacion/materialDeteccion/pdf/HerramientaDeteccionTSHexplotacionLaboral.pdf>
- Fundación Abogacía Española (2015). *Detección y defensa de víctimas de trata. Guía práctica para la abogacía*. Fundación Abogacía Española.
<https://www.abogacia.es/wp-content/uploads/2015/12/GUIA-VICTIMA-DE-TRATA-VERSION-FINAL.pdf>
- GRETA (2019). 9th General Report on Greta's Activities. Covering the period from 1 January to 31 December 2019.
<https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/general-reports>.
- Martínez Escamilla, M; Valle Mariscal de Gante, M; Sánchez Tomás, J.M.; Segovia Bernabé, J.L.; Asua Batarrita, A.; Gimbernat Ordeig, E.; Villacampa Estiarte, C.; Ríos Martín, J.; Etxebarria Zarrabeitia, X. y Vieyra Calderoni, M. (2022). *Informe jurídico Víctimas de trata para delinquir: entre la protección y el castigo: el principio de no punición (art. 177 bis 11 del CP)*. IUSMIGRANTE. Consejo General del Poder Judicial. Comisión de Igualdad.
<https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Igualdad-de-Genero/Guias--estadisticas--estudios-e-informes/Guias/Informe-juridico--Victimas-de-trata-para-delinquir--entre-la-proteccion-y-el-castigo>
- Mora S., M., y Pérez Sáinz, J. P. (2006). De la vulnerabilidad social al riesgo de empobrecimiento de los sectores medios: un giro conceptual y metodológico. *Estudios Sociológicos De El Colegio De México*, 24(70), 99–138. <https://doi.org/10.24201/es.2006v24n70.384>
- ONU: Asamblea General, Protocolo para prevenir, reprimir y sancionar la trata de personas, especialmente mujeres y niños, que complementa la Convención de las Naciones Unidas contra la Delincuencia Organizada Transnacional, 15 Noviembre 2000, (Protocolo de Palermo)
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwidodHw1ez7AhXEwYUKHSfrC64QFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.refworld.org.es%2Fpdfid%2F50ab8f392.pdf&usq=AOvVaw0vhn4mePIVrDbVVYmXHTFO>

- ONU: Asamblea General. (2021). *Aplicación del principio de no penalización Informe de la Relatora Especial sobre la trata de personas, especialmente mujeres y niños*, Siobhán Mullally. Consejo de derechos humanos. <https://reliefweb.int/report/world/aplicacion-del-principio-de-no-penalizacion-informe-de-la-relatora-especial-sobre-la>
- OSCE. (2013). *Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non punishment provision with regard to victims of trafficking*. Organization for security and Co-operation in Europe. <http://www.osce.org/secretariat/101002?download=true>.
- OSCE. (2019). *Uniform guidelines for the identification and referral of victims of human trafficking within the migrant and refugee reception framework in the OSCE region*. Organization for security and Co-operation in Europe. https://www.osce.org/files/f/documents/2/4/413123_0.pdf
- Proyecto Esperanza Adoratrices. (23 d'octubre de 2018). *Trata y Vulnerabilidad*. <https://www.proyectoesperanza.org/trata-y-vulnerabilidad/>
- Psychological Health Impact of Trafficking Human Beings (PHIT). (s.d.) *Indicadors per a la detecció d'una situació de tràfic d'ésser humans amb finalitats d'explotació sexual*. PHIT. http://www.phit.ub.edu/wp-content/uploads/2018/11/AF_M2_CATALA%CC%80_C.pdf
- SIMiC. Generalitat de Catalunya. Protocol per a la prevenció i l'abordatge del matrimoni forçat a Catalunya. <https://igualtat.gencat.cat/web/.content/Ambits/antiracisme-migracions/prevencio-violencia-masclista/matrimonis-forcats/Protocol-per-a-la-prevencio-i-labordatge-del-matrimoni-forcat-1.pdf>
- UNODC.(s.d.) *Human Trafficking Indicators*. United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf
- UNODC. (2004). *United Nations convention against transnational organized crime and the protocols thereto*. United Nations Office on Drugs and Crime. <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>
- UNODC. (2012). *Informe sobre la trata de personas. Informe ejecutivo*. United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Executive_Summary_Spanish.pdf
- UNODC. (2013). *Abuse of a position off vulnerability and others "means" within the definition of trafficking in persons*. United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2012/UNODC_2012_Issue_Paper_-_Abuse_of_a_Position_of_Vulnerability.pdf

- UNODC. (2020) *Global Report on Trafficking in Persons*. United Nations Office on Drugs and Crime. <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>.
- Valle Mariscal de Gante, M (2019). La víctima de trata como autora de delitos: dificultades para la exención de su responsabilidad penal. *Revista Crítica Penal y Poder*, 19: 124-133.
- Villacampa, C. (2011). *El delito de trata de seres humanos. Una incriminación dictada desde el Derecho Internacional*. Cizur Menor: Thomson Reuters-Aranzadi.
- Villacampa, C. i Torres, N. (2012). Mujeres víctimas de trata en prisión en España. *Revista de Derecho Penal y Criminología*, 8: 411-494.
- Villacampa, C. i Torres, N. (2016). Trata de seres humanos para explotación criminal: ausencia de identificación de las víctimas y sus efectos. *Revista Estudios Penales y Criminológicos*, 36: 771-829.
- Villacampa, C. (2022). El principio de no punición o penalización a las víctimas de trata de seres humanos: reconocimiento normativo y aplicación. *Diario La Ley*, 10101: 1-12.

